

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра теорії і практики перекладу з англійської мови

Кваліфікаційна робота магістра з перекладознавства
на тему: « Лінгвостилістичні засоби репрезентації мовної особистості в
романі В. Тевіса “The Queen's Gambit” та особливості їх відтворення у
перекладі українською мовою »

Студентки групи Па 56-22
факультету германської філології і
перекладу
освітньо-професійної програми
Перекладознавство:
професійно-орієнтований переклад
(англійська мова і друга іноземна
мова) за спеціальністю 035 Філологія
Бондар Ульяни Сергіївни

Допущена до захисту
« _ » _____ 2023 року

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук,
доцент Мелько Х.Б.

Завідувач кафедри теорії і практики
перекладу з англійської мови

доц. Мелько Х.Б.
(підпис) (ПІБ)

Національна шкала
Кількість балів:
Оцінка: ЄКТС

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
KYIV NATIONAL LINGUISTIC UNIVERSITY
Department of Theory and Practice of Translation from English

Master Degree Thesis in Translation Studies

under the title: — “Linguistic and stylistic means of representation of the linguistic personality in the novel “The Queen's Gambit” by W. Tevis and the peculiarities of their reproduction in the Ukrainian translation”

Group Pa 56-22
School of German Philology and
Translation
Educational Programme Translation
and Intercultural Communication
(English and Second Foreign Language)
Majoring 035 Philology
Ulyana S. Bondar

Research supervisor:
Kh. B. Melko
Candidate of Philology,
Associate Professor

ЗМІСТ

ВСТУП	1
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОВНИХ ЗАСОБІВ В МОВОЗНАВСТВІ ТА ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВІ	
1.1. Особливості поняття “мовна особистість”	6
1.2. Специфіка перекладу лінгвостилістичних засобів.....	13
1.3. Функціонування лінгвостилістичних засобів у художньому дискурсі.....	20
Висновки до першого розділу.....	27
РОЗДІЛ 2	
ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ В РОМАНІ В. ТЕВІСА “THE QUEEN'S GAMBIT”	
2.1. Граматичні засоби як маркери репрезентації мовної особистості в романі В. Тевіса “The Queen's Gambit”	29
2.2. Лексичні засоби, що характеризують репрезентацію мовної особистості в романі В. Тевіса “The Queen's Gambit”	39
2.3. Використання стилістичних засобів задля репрезентації мовної особистості в романі В. Тевіса “The Queen's Gambit”	47
Висновки до другого розділу.....	53
РОЗДІЛ 3	
ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНИХ ЗАСОБІВ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ В ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ В. ТЕВІСА “THE QUEEN'S GAMBIT” УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ	
3.1 Фонографічні трансформації – транслітерація.....	56
3.2 Лексико-семантичні трансформації.....	58
3.3 Лексико-граматичні трансформації.....	63
Висновки до третього розділу.....	72
ВИСНОВКИ	75

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	78
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ.....	85
ДОДАТОК.....	86
РЕЗЮМЕ.....	100

ВСТУП

У сучасних суспільних вимірах і глобалізаційних викликах уміння вести комунікацію відповідно до мовних норм відіграє важливе значення. Поняття мовної особистості є багатовимірним і відзначається міждисциплінарним характером. Мовна особистість репрезентує особливості мовлення індивіда, його психологічний стан і світогляд, до того ж і національну мовну картину та етнокультурні риси нації загалом.

Теоретичні основи мовної особистості викладені в працях із психолінгвістики (С.Єрмоленко), лінгводидактики (Л.Мацько, М.Пентилюк, М.Вашуленко), соціолінгвістики, лінгвокультурології, а також у наукових довідках із загального мовознавства (Н.Голуб, О.Горошкіна, К.Климова, А.Нікітіна, Т.Симоненко, І.Хом'як, В.Ницполь та ін.). Особливості перекладу, зокрема художнього, і специфіку відтворення лінгвостилістичних засобів досліджували такі українські й зарубіжні дослідники, як: Л.Коломієць, М.Іваницька, Л.Славова, О.Борисова, Н.Гач, Н.Кузьміна, Б.Нечипоренко, О.Підгрушна, Ю.Трикашна, В.Карабан, В.Коптілов, Л.Черноватий, М.Стріха, Л.Науменко, К.Новікова, Т.Ласінська, Дж.Мейс, А.Берман, Дж.Холмс, І.Івен-Зохар, Т.Саворі та ін.

Актуальність теми роботи зумовлюється необхідністю дослідження лінгвостилістичних засобів вираження мовної особистості в художньому творі, зокрема специфіки перекладу цих засобів і впливу перекладацьких стратегій на збереження моделі мовної особистості, створеної автором твору.

Метою роботи є здійснення комплексного аналізу особливостей лінгвостилістичних засобів репрезентації мовної особистості в романі В.Тевіса "The Queen's Gambit" і специфіки їх відтворення в перекладі українською мовою. Реалізація поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- з'ясувати теоретичну модель мовної особистості;
- проаналізувати поняття «мовна особистість» у лінгводидактичному, психолінгвістичному, соціолінгвістичному й лінгво-культурологічному аспектах;

- репрезентувати наукові інтерпретації структури мовної особистості та охарактеризувати її основні рівні;
- дослідити специфіку перекладу лінгвостилістичних засобів;
- розкрити особливості представлення мовної особистості в художньому дискурсі й описати критерії розмежування понять мовної особистості, мовного портрету та мовленнєвого портрету;
- дослідити лінгвостилістичні засоби вираження мовної особистості в романі В.Тевіса “The Queen's Gambit”;
- з’ясувати специфіку перекладу лінгвостилістичних засобів у перекладі роману В.Тевіса “The Queen's Gambit” українською мовою.

Об’єктом дослідження обрано мовну особистість, представлену в романі В.Тевіса “The Queen's Gambit” і в перекладі роману українською мовою.

Предметом дослідження є лінгвостилістичні засоби репрезентації мовної особистості в романі В.Тевіса “The Queen's Gambit” та специфіка їх відтворення в перекладі українською мовою.

Матеріалом дослідження став роман В.Тевіса “The Queen's Gambit” і його переклад українською мовою, із яких були виокремлені мовні особистості головних і другорядних героїв.

Методи дослідження. Для реалізації мети і поставлених завдань застосовано загальнонаукові методи (описовий метод, метод моделювання, аналіз, синтез). Часто використовується описовий (дескриптивний) метод із метою виявлення й аналізу лінгвостилістичних засобів репрезентації мовної особистості. Для дослідження психологічних мотивів використання лінгвостилістичних засобів мовною особистістю в романі, зокрема спричинених екстралінгвальними чинниками, використовувався метод дискурс-аналізу. Використання методу лексико-семантичного аналізу дає можливість дослідити лінгвостилістичні засоби вираження мовної особистості на лексичному рівні. За допомогою перекладознавчого аналізу зіставляються й порівнюються оригінал тексту англійською мовою і переклад українською

мовою, на основі чого визначаються особливості перекладу лінгвостилістичних засобів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що подано цілісну характеристику лінгвостилістичних засобів репрезентації мовної особистості в романі В.Тевіса “The Queen's Gambit”. Досліджено специфіку відтворення лінгвостилістичних засобів у перекладі українською мовою. З’ясовано, як перекладацькі стратегії впливають на вираження засобів на граматичному, лексичному та стилістичному рівнях.

Практичне значення одержаних результатів. Одержані в роботі результати є певним внеском до загальної теорії художнього перекладу, зіставного мовознавства, лексикології, стилістики, психолінгвістики, теоретичної граматики англійської та української мов. У результаті вивчення предмету дослідження було одержано результати, які можна використовувати у викладанні практичного курсу перекладу у вищій школі (розділи «Художній переклад», «Перекладацький аналіз тексту»), стилістики англійської та української мов.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження оприлюднено на Міжнародній науково-практичній відеоконференції «Ad obrem per linguas/До світу через мови» (травень 2023) та викладені у тезі для доповіді за темою: «Сучасні інформаційні технології при перекладі».

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів з висновками до кожного, двох списків використаної літератури, додатку та резюме.

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, з’ясовано рівень вивчення досліджуваної проблеми в мовознавчій науці, визначено мету, завдання, методи, об’єкт і предмет дослідження, сформульовано наукову новизну й практичне значення одержаних результатів, описано апробацію результатів дослідження.

У першому розділі «**Теоретичні засади дослідження мовних засобів у мовознавстві та перекладознавстві**», що складається з трьох підрозділів,

з'ясовано сутність поняття мовної особистості, описано його структуру й специфіку функціонування в художньому дискурсі, розкрито проблему перекладу лінгвостилістичних засобів.

У підрозділі **1.1 «Особливості поняття “мовна особистість”»** обґрунтовано дискусійність поняття «мовна особистість» у психолінгвістиці, лінгводидактиці, соціолінгвістиці, лінгвокультурології, на основі чого проаналізовано поняття, які використовуються на позначення мовної особистості залежно від розділу мовознавства. Визначено й описано рівні в структурі мовної особистості.

Підрозділ **1.2 «Специфіка перекладу лінгвостилістичних засобів»** присвячено аналізу особливостей перекладу лінгвостилістичних засобів. Представлено загальну характеристику художнього перекладу, його основних принципів і стратегій, з'ясовано поняття перекладацьких трансформацій, описано їх види.

У підрозділі **1.3 «Мовна особистість у художньому дискурсі»** визначено специфіку репрезентації мовної особистості у творах художньої літератури, роль діалогів і монологів, світогляду автора в розкритті мовної особистості героя, обґрунтовано поняття мовного портрету героя.

Другий розділ **«Лінгвостилістичні засоби репрезентації мовної особистості в романі В. Тевіса “The Queen's Gambit”»** складається з трьох підрозділів і присвячений комплексному аналізу лінгвостилістичних засобів, за допомогою яких відтворено мовну особистість в конкретному художньому творі В.Тевіса «The Queen's Gambit», на граматичному, лексичному та стилістичному рівнях.

У підрозділі **2.1 «Граматичні засоби як маркери репрезентації мовної особистості Бет Гармон в романі В. Тевіса “The Queen's Gambit”»** проаналізовано специфіку репрезентації мовної особистості через лінгвостилістичні засоби на граматичному рівні.

У підрозділі **2.2 «Лексичні засоби, що характеризують репрезентацію мовної особистості в романі В. Тевіса “The Queen's Gambit”»** описано

лексичні одиниці, через які автор твору створює образ мовної особистості героя, охарактеризовано лексичне значення мовних одиниць і з'ясовано, як воно впливає на особливості репрезентації мовної особистості.

Підрозділ **2.3 «Використання стилістичних засобів задля репрезентації мовної особистості в романі В. Тевіса “The Queen's Gambit”»** присвячений аналізу художніх засобів і стилістичних фігур художнього твору, які найбільш широко розкривають характеристику мовної особистості. Здійснюється стилістичний аналіз тексту, пояснюється мотивація використання письменником конкретних стилістичних засобів для представлення мовної особистості героя.

Третій розділ **«Особливості відтворення лінгвостилістичних засобів репрезентації мовної особистості в перекладі роману В.Тевіса “The Queen's Gambit” українською мовою»** присвячений дослідженню особливостей перекладу лінгвостилістичних засобів і складається з трьох підрозділів. У підрозділі **3.1 «Фонографічні трансформації – транслітерація»** досліджено використання транслітерації при перекладі роману. У підрозділі **3.2 «Лексико-семантичні трансформації»** окреслено застосування лексико-семантичних трансформацій задля якісного відтворення оригіналу. Підрозділ **3.3 «Лексико-граматичні трансформації»** присвячений дослідженню лексико-граматичних трансформацій при перекладі роману В. Тевіса “The Queen's Gambit”. З'ясовано, як переклад і мовна особистість перекладача впливають на відтворення мовної особистості героя.

У **висновках** узагальнено результати проведеного дослідження.

Список використаних наукових джерел містить 70 позицій.

Список джерел ілюстративного матеріалу містить 2 позиції.

В **додатку** репрезентовано 100 речень із роману В. Тевіса “The Queen's Gambit”, які стали матеріалом дослідження особливостей репрезентації мовної особистості через лінгвостилістичні засоби.

В **резюме** описана мета, цілі та матеріал дослідження, наведено стислий зміст роботи, також основні отримані результати та висновки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОВНИХ ЗАСОБІВ В МОВОЗНАВСТВІ ТА ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВІ

1.1. Особливості поняття «мовна особистість»

У сучасній науці поняття «мовна особистість» трактується по-різному. Мовна особистість ставала об'єктом зацікавлення не лише лінгвістів, а й психолінгвістів, соціолінгвістів, лінгводидактів та ін. [67:140] Відтак, кожен дослідник пропонує власну наукову інтерпретаційну модель цього поняття. До прикладу, відомий соціолінгвіст Вільям Лабов виявив, як мовні варіанти, такі як акцент, лексика та граматичні особливості, відображають мовну особистість. Тоді ж як дослідниця О. Уланович пропонує трактувати «мовну особистість» через призму мовного онтогенезу, тобто враховуючи вплив певного періоду на особистість і її мовлення загалом. [32:144]

У лінгвістиці академічним є визначення мовної особистості, запропоноване С. Єрмоленко, що стало ґрунтом для нашого дослідження: «Мовна особистість – поєднання в особі мовця його мовної компетенції, прагнення до творчого самовираження, вільного, автоматичного здійснення різнобічної мовної діяльності. Мовна особистість свідомо ставиться до своєї мовної практики, несе в собі відбиток суспільно-соціального, територіального середовища, традицій виховання в національній культурі» [20:95].

Однак М. Пентилюк трактує поняття мовної особистості в контексті культури мови, акцентуючи на тому, що мовною особистістю можна вважати людину, яка «вільно і легко висловлюється з різноманітних питань, виявляє високий рівень культури спілкування, дбає про якість свого мовлення та його вдосконалення» [45:80].

За визначенням А. Загнітка, мовна особистість є «сукупністю здібностей і характеристик людини, що зумовлюють продукування і розуміння особистістю текстів, що різняться між собою ступенем мовно-структурної складності; глибиною, послідовністю і точністю вияву дійсності;

комунікативною настановою; естетичним навантаженням; психологічним ефектом тощо» [24:121].

На думку Ф. Бацевича, мовна особистість є «індивідом, який володіє сукупністю здатностей і характеристик, які зумовлюють створення й сприйняття ним текстів, що вирізняються рівнем структурно-мовної складності та глибиною й точністю відображення дійсності» [2:212].

Погоджуємося з думкою С. Голик, яка акцентує на тому, що не кожного індивіда можна вважати мовною особистістю. Дослідниця зазначає, що ключовою умовою перетворення індивіда на мовну особистість є соціалізація, що супроводжується «процесом включення людини в певні соціальні відносини, у цьому мовні особистості є свого роду реалізацією культурно-історичного знання суспільства; мовленнєво-мисленнєвою діяльністю відповідно до норм певної етнокультури; процесом засвоєння законів соціальної психології народу» [13:262].

Формування мовної особистості визначається аксіологічним, теоретико-пізнавальним і культурологічним аспектами. Аксіологічний аспект представлений ціннісними принципами, якими керується особистість, обираючи мову спілкування. До теоретико-пізнавального аспекту мовної особистості належить усвідомлення важливості екзистенційної сутності мови. Культурологічний аспект тісно пов'язаний із національною культурою і передбачає формування особистості, наділеної національною свідомістю [17:25].

О. Селіванова вважає, що мовна особистість – «носій мови й комунікант, що реалізує мовну й комунікативну компетенцію у процесах продукування, сприйняття, розуміння й інтерпретації вербальних повідомлень» [50:73]. Відтак, дослідниця аналізує поняття передусім у комунікативному аспекті.

У соціолінгвістиці поняття «мовна особистість» тісно пов'язане з суспільною функцією мови й реалізується в суспільстві для забезпечення соціальних відносин через комунікацію. Так, Є. Боринштейн у мовній особистості вбачає «систему, яка виникає в суспільстві й розвивається,

грунтуючись на здатності вираження й закріплення соціальних відносин і взаємодій» [7:66].

У контексті лінгводидактики мовна особистість, за визначенням Ж. Горіної, трактується як «узагальнений образ носія культурномовних і комунікативно-діяльнісних цінностей, знань, настанов і поведінкових реакцій» [16:94].

Модель мовної особистості проаналізувала Л. Мацько, яка запропонувала поняття «національно-свідома україномовна особистість», обґрунтоване через «узагальнений образ носія мовної свідомості, національної мовної картини світу, мовних знань, умінь і навичок, мовних здатностей і здібностей, мовної культури і смаку, мовних традицій і мовної моди» [37:3]. Як бачимо, дослідниця включає в мовну особистість поняття мовної свідомості й національний компонент. Категорія національності стає ключовою в науковій концепції О.Біляєва. Дослідник обґрунтовує поняття «національно-мовна особистість», представлене не лише лінгвістичним, а й національно-культурним, компонентом [6:180].

Варто зазначити, що поряд із поняттям «мовна особистість» також функціонують поняття мовленнєвої особистості та мовно-риторичної особистості. При цьому поняття «мовленнєва особистість» запропонував і подав наукове обґрунтування М. Вашуленко, пояснюючи його через готовність виконувати мовленнєві дії, той, хто привласнює мову, для кого мова є мовленням. «Мовленнєва особистість характеризується не лише тим, що вона знає про мову, а тим, як вона може її використовувати» [9:11]. Прихильною до зазначеної думки І. Голубовської, яка вважає за необхідне розмежовувати поняття «мовна особистість» і «мовленнєва особистість» за диференційними ознаками 'langue' і 'parole' [15:26].

Досліджуючи поняття «мовно-риторична особистість», Н. Голуб виокремлює в ньому елітарний тип як «компетентного, національно свідомого й самоактуалізованого в соборному суспільстві носія мови, який володіє риторичними законами, стратегіями й тактиками спілкування, здатен вільно,

без особливих зусиль і результативно використовувати в усіх сферах життя функційно-стильові можливості мови» [14:146].

Окрім того, О. Лавриненко пропонує поняття «профіль мовної особистості» на межі лінгвістики й психології, визначаючи його як «специфічний тип функціонального співвідношення між когнітивним, мотиваційним та емоційним компонентами мовної особистості, який зумовлюється ступенем розвитку кожного з цих компонентів і визначає низку психологічних якостей мовної особистості» [33:57]. У контексті цього С.Куранова зазначає, що на загальні риси поведінки мовної особистості впливає належність до певного психологічного типу особистості [32: 92–93].

Серед сучасних наукових інтерпретацій мовної особистості варто виокремити концепцію О. Яшенкової, центральним поняттям якої є «мовно-культурна особистість». Дослідниця включає в поняття мовної особистості культурний компонент і визначає мовно-культурну особистість як «комуніканта, який володіє обумовленою культурою ментальністю, картиною світу і системою цінностей, дотримується когнітивних підходів, мовних, поведінкових і комунікативних норм певної лінгвокультурної спільноти» [58:288].

У сучасному науковому дискурсі функціонує поняття «вторинна мовна особистість», яке формується в межах міжкультурної комунікації, коли людина, вивчаючи іноземну мову, фактично стає носієм іншої мовної картини світу. На думку Ю. Жигалкіної, вторинна мовна особистість визначається теоретико-понятійною, мовною, стратегічною і культурологічною компетенціями [22:36].

Відтак, вторинною мовною особистістю можна вважати людину, яка оволоділа повним комплексом знань з іноземної мови, зокрема ознайоmlена із теоретичним матеріалом та термінологічним апаратом, розмежовує і пояснює основні поняття іноземної мови, може вести комунікацію цією мовою, тобто розуміє принципи практичного використання теорії залежно від комунікативної ситуації, а також знаходиться в контексті культури.

Враховуючи думку Біляєва О. М., вторинна мовна особистість поєднує в собі знання іноземної мови й культури народу, мову якого вивчає, стає носієм іншої мовної картини світу й представником міжкультурної і соціокультурної комунікації. [6:63]

Відповідно до функціонального аспекту в структурі мовної особистості виокремлюються рівні, визначені мовною компетенцією (володінням мовою), комунікативною компетенцією (володінням способами здійснювати мовленнєву взаємодію) та тезаурусом (знанням світу) [30:202].

У лінгвостилістичному аспекті структура мовної особистості представлена такими рівнями: вербально-семантичний, лінгвокогнітивний і мотиваційний [60:63]. На вербально-семантичному рівні функціонують окремі слова, між якими виникають семантичні, граматичні та асоціативні зв'язки. Мовна особистість цього рівня володіє системою лексичних засобів, необхідних для мовлення в повсякденному житті. Окрім того, на цьому рівні функціонують загальноповживані слова й сталі словосполучення, які належать до загальнонаціонального мовного типу [31: 35: 76, 274].

Лінгвокогнітивний рівень представлений загальними поняттями, концептами, ідеями, на основі яких формуються прислів'я, приказки, дефініції, афоризми. Цей рівень репрезентує особливості картини світу особистості, її цінності й орієнтири.

Мотиваційний рівень визначається комунікативними мовними потребами особистості, мотивами її мовної поведінки. На цьому рівні репрезентуються вміння вести комунікацію відповідно до комунікативної ситуації, здатність формулювати зі слів висловлювання, із висловлювань – тексти, що свідчить про залучення як інтралінгвальних, так і екстралінгвальних мовних особливостей. Екстралінгвальні особливості визначаються комунікативною ситуацією, яка, на думку В.Ущиної, характеризується «реконструкцією, трансформацією та модифікацією поведінкових патернів її учасників, в основі яких лежать їхні суб'єктні позиції» [53:56].

Міждисциплінарним характером відзначається структура мовної особистості, запропонована О.Лавриненко, яка, беручи до уваги знання з лінгвістики, психології і біології, виокремлює в складі мовної особистості когнітивний, мотиваційний та емоційний компоненти. Відтак, на думку дослідниці, ідеться про психологічний, мовний і біологічний рівні, на кожному з яких представлені зазначені компоненти [33:57–58].

Так, на психологічному рівні когнітивний компонент репрезентується свідомістю, картиною світу та універсальним предметним кодом (УПК); мотиваційний компонент – діяльнісно-комунікативними потребами особистості; емоційний – соціальними й психологічними емоціями. Варто звернути увагу на те, що на межі психологічного й мовного рівнів у мотиваційному компоненті перебувають мовні цілі, мовні мотиви, мовні настанови та мовні інтенціональності.

Мовний рівень представлений такою структурою: у межах когнітивного компоненту перебувають мовна картина світу, мовна компетентність, мовні знання, мовні здібності, мовна здатність; мотиваційний рівень включає сфери спілкування, комунікативні ситуації, комунікативні ролі; емоційний рівень складають лінгвістичні та паралінгвістичні маркери емоційних станів.

Біологічний рівень розроблений на основі теоретичних відомостей із біології із залученням нейропсихології. О.Лавриненко вважає, що « існує ряд вроджених особливостей індивіда, які істотно впливають на мовну поведінку особистості на всіх етапах її життя, незалежно від соціальних факторів» [33:57–58]. Відтак, саме цими вродженими особливостями представлений когнітивний компонент біологічного рівня. Натомість, мотиваційний компонент зумовлений біологічними потребами, які спонукають індивіда до активної діяльності. У межах емоційного компоненту перебувають базові біологічні емоції.

Однак Ж.Горіна пов'язує мовну особистість із культурою мови, зазначаючи, що структура мовної особистості складається з елітарного,

літературно-розмовного, фамільярно-розмовного, просторічного, професійно-обмеженого типів мовленнєвої культури [16:95].

Дослідники (Мацько Л. І., Іваницька М.Л., Редько Є.О.) виокремлюють у структурі мовної особистості три рівні абстракції: конкретна мовна особистість, колективна мовна особистість і національна мовна особистість [38: 25: 48: 142, 148, 214]. Як бачимо, в основу такого поділу покладено модель «індивід – колектив – нація», що виводить поняття мовної особистості за межі лінгвістики й свідчить про його функціонування на особистісному, міжособистісному й загальнонаціональному рівнях.

Отже, після теоретичного опрацювання матеріалу стає зрозуміло, що поняття «мовна особистість» є всеохоплюючим і може трактуватися по-різному. До прикладу, соціолінгвіст Вільям Лабов пропонує спиратися на вплив мовних варіантів на мовну особистість, тоді ж як О. Уланович трактує це поняття через призму мовного онтогенезу. Інші ж дослідники, такі як С. Єрмоленко, М. Пентиліук, А. Загнітко тощо надають поняттю «мовна особистість» інакшого визначення. В той час як сучасна дослідниця О. Яшенкова характеризує мовну особистість через урахування культурних особливостей. Це свідчить про те, що кожен може спиратися на визначення будь-якого дослідника задля того, аби трактувати це поняття так, як він вважає коректним.

Щоб дослідити визначення «мовна особистість», варто також розглядати його у лінгвостилістичному аспекті як пропонують Р. Л. Бойд та Пеннебейкер, де структура мовної особистості представлена трьома рівнями, а саме: вербально-семантичним, лінгвокогнітивним і мотиваційним. Тоді як дослідник О.Лавриненко пропонує розглядати поняття у вимірі біологічного рівня.

Як бачимо, дослідники вкладають у поняття мовної особистості передусім характеристики мовної компетентності, мовної свідомості, риторичної майстерності, беручи до уваги функціональний аспект мови. Саме

тому існує багато трактувань цього поняття, адже кожен дослідник вкладає в мовну особистість своє світосприйняття і розуміння.

1.2. Специфіка перекладу лінгвостилістичних засобів

Перекладацькі принципи художнього твору відрізняються від перекладу текстів інших стилів [64: 47:41,124]. Передусім специфіка художнього перекладу визначається не лише передачею оригінального тексту за всіма лінгвістичними принципами мови, якою перекладається художній твір, а й необхідністю зберегти емоції, почуття, характер героя, стилістичний аспект його мовлення таким чином, щоб не втратити авторської моделі особистості героя.

Відтак, важливо максимально наближено до оригіналу відтворити художні засоби й стилістичні фігури відповідно до стилістичних принципів художнього стилю, зберегти лексико-семантичні особливості, авторську ідею. На основі цього в перекладача можуть виникати труднощі, адже, по-перше, будь-який переклад не може бути абсолютно точним, а, по-друге, у мові перекладу можуть бути відсутніми фольклорні, жаргонні, сленгові, фразеологічні, архаїчні, стилічно й емоційно забарвлені конструкції, художні образи, побудовані на основі мовної гри чи авторських метафор, характерних для ідіостилю конкретного письменника.

Однак, на думку В. Коптілова, художній твір потрібно перекладати «не від звуку до звуку, не від слова до слова, не від фрази до фрази, а від ланки ідейно-образної структури оригіналу до відповідної ланки перекладу» [28:111]. Важливо також не втратити в процесі перекладу національно-культурну специфіку оригіналу, відтвореної автором історичної епохи, світоглядні та естетичні погляди автора [51:311].

Ключову роль у становленні мовної особистості в художньому творі відіграє автор, внутрішнє «я» якого відображається в мовному портреті героя, на чому наголошує А. Шаповал: «Говорячи про мовну особистість персонажів художніх творів, не можна обійти увагою проблему мовної особистості автора

художнього тексту» [55:48]. При цьому, якщо об'єктом дослідження виступає не оригінал твору, а його переклад, то при аналізі мовної особистості героя варто враховувати особливості мовної особистості перекладача. На думку М. Іваницької, «усі рівні мовної особистості перекладача проявляються в тексті його перекладу як маркери індивідуального стилю та суттєво впливають на адекватність відтворення оригіналу» [25:159].

Відтак, у процесі перекладу може змінюватися сенс тексту, лінгвостилістичні засоби можуть не перекладатися дослівно й передавати лише відтінки смислового навантаження, що відповідно впливає на специфіку репрезентації мовної особистості. Якщо в оригіналі твору в моделі мовної особистості відтворюються риси мовної картини світу автора, то в перекладі на цю модель накладаються риси мовної особистості перекладача [47:11–12].

Дотримання перекладацьких принципів і стратегій може спричинити змінювання сенсу, закладеного в мовну особистість героя через лінгвостилістичні засоби. Наприклад, словосполучення англійською мовою в оригіналі може перекладатися за допомогою речення з підрядною частиною. Перекладач може використовувати додаткові художні засоби й стилістичні фігури для відтворення оригінального тексту відповідно до перекладацьких вимог [42:273].

Окрім того, на особливості перекладу лінгвостилістичних засобів впливають граматичні, фонетичні й синтаксичні відмінності між англійською і українською мовами. Перекладач підбирає найбільш відповідні мові перекладу граматичні засоби, а синтаксична структура речень передається відповідно до мови перекладу [61:192–194].

Зважаючи на відмінності української і англійської мов на всіх рівнях мови, синтаксичні засоби при перекладі змінюються. При перекладі лексичних засобів перекладач добирає найбільш близький до оригіналу відповідник до слова, використовує конструкції описового характеру, а за умови відсутності еквівалента в мові перекладу – використовується інша лексема, що спричинює зміну смислового навантаження лінгвостилістичних засобів.

Одним із методів, що використовується в художньому перекладі, є перекладацька трансформація, яка може функціонувати на різних рівнях мови [59:247–248]. З огляду на це, на лексичному рівні перекладач послуговується фразами описового характеру, калькуванням, транскрибуванням, антонімічним перекладом чи компенсацією. Граматичні засоби передаються переміщенням, замінами, додаванням слів, художніх засобів чи стилістичних фігур, змінюванням порядку слів у реченні, пропусками окремих слів, які ускладнюють переклад на лінгвістичному рівні. Спираючись на думку науковців Журавель Т. В. та Хайдарі Н. І. «Лінгвістичний рівень перекладу є найнижчим в ієрархії перекладацьких завдань, проте він вкрай необхідний для повноцінної передачі змісту тексту оригіналу.» [23:148].

Перекладацькі трансформації створюються на основі відповідностей, дібраних перекладачем для відтворення мовних одиниць оригіналу. За переконанням І.Сіняговської, перекладацькі трансформації варто трактувати як «дії перекладача з реалізації його рішення щодо подолання контекстуальної невідповідності, які виявлено в тексті оригіналу по відношенню до тексту перекладу» [43:66]. Окрім того, виокремлюються відповідності двох видів: регулярні відповідності, які досягаються за допомогою традиційного методу перекладу, і нерегулярні відповідності, які вимагають від перекладача більш творчого підходу до перекладу. Саме під нерегулярними відповідностями варто розуміти перекладацькі трансформації, які використовуються в художньому перекладі.

У художньому перекладі враховуються також контекст, ситуація, підтекст, в яких функціонує певна мовна одиниця, і, які перекладачу необхідно передати [36:88]. За словами М. Шемуда: «перекладач має бути близько знайомим із культурою та менталітетом носіїв мови, інакше читач не зрозуміє не тільки авторський задум, а й настрій книги, світогляд, стиль і особливості мови автора, тобто все, що є важливим при читанні художньої зарубіжної літератури» [57:165].

Контекстом пояснюється відсутність відповідності мовної одиниці в мові перекладу, тому в такому випадку використовуються перекладацькі трансформації з метою наближення перекладу мовних одиниць із дотриманням контекстуального, ситуативного чи підтекстового значення. З огляду на це, використовуються перекладацькі трансформації *модуляції*, *логічної синонімії*, *генералізації* і *конкретизації*. Розглянемо їхні особливості відповідно до перекладацьких теоретичних парадигм.

Так, *модуляція* визначається як смисловий розвиток, за якого значення одиниці мови перекладу підбирається через логічний наслідок значення одиниці мови оригіналу, тобто перекладене слово виходить зі значення оригінального слова за принципом логіки. В основу *логічної синонімії* покладено схожий логічний принцип, створений за допомогою синонімічного зв'язку між мовними одиницями оригіналу й перекладу [68:101].

Під *генералізацією* варто розуміти прийом перекладацьких трансформацій, за якого одиниця мови оригіналу з вузьким/конкретним значенням замінюється в перекладі такою, що має широке/загальне значення. Прикладами використання генералізації можуть бути назви, які знайомі тільки носіям мови оригіналу, – одиниці вимірювання, економічні терміни, марки транспортних засобів, назви магазинів, техніки тощо [54:9].

Конкретизація пояснюється через заміну мовної одиниці оригіналу з широким/загальним значенням мовною одиницею з вузьким/конкретним значенням у перекладі.

На думку В.Карабана, відмінності мовних одиниць на різних рівнях в оригіналі й перекладі пояснюються особливостями мовної системи, мовних норм, мовнокомунікативної інформації та узусу [54:3–4]. На основі цього підходу система перекладацьких трансформацій представлена мовно-системними, мовно-нормативними, мовно-комунікативними та узуснозумовленими трансформаційними моделями, спричиненими відмінностями систем мов, мовних норм, інформації, узусів мов оригіналу й перекладу.

Варто зазначити, що на стилістичному рівні також використовуються перекладацькі трансформації, серед яких дослідниця Т.Ласінська виокремлює види, представлені *логізацією*, *експресивацією*, *модернізацією* та *архаїзацією* [34:33–34]. Відтак, під *логізацією* варто розуміти такий перекладацький засіб, за якого емоційно-експресивна й етнічно маркована лексика оригінального тексту замінюється в перекладі стилістично нейтральною лексикою. Протилежною є функція перекладацького засобу *експресивації*, яка супроводжується заміною стилістично нейтральної лексики емоційно забарвленою. За допомогою *модернізації* перекладач замінює застарілі, архаїчні слова сучасними відповідниками. За *архаїзації* навпаки сучасні слова замінюються застарілими, архаїчними конструкціями.

Класифікація перекладацьких трансформацій Л.Науменко представлена *лексико-семантичними*, *граматичними* та *стилістичними* трансформаціями [40:15]. Так, група *лексико-семантичних* трансформацій репрезентується *підбором варіантного відповідника*; *контекстуальною заміною*; *калькуванням*; *описовим перекладом*; *транскодуванням*; *антонімічним перекладом*; *компресією*; *декомпресією*; *пермутацією*; *транспозицією*; *конкретизацією значення*; *генералізацією значення*. Розглянемо особливості деяких лексико-семантичних трансформацій. Наприклад, антонімічний переклад реалізується через підбір відповідника-антоніма до одиниці мови оригіналу. У контексті цього виду перекладацьких трансформацій виокремлюються:

- *негативація* – «спосіб перекладу лексичної одиниці без формально невираженої семи заперечення в мові оригіналу словом/ словосполученням з одним з таких заперечень в мові перекладу» [40:15];
- *позитивація* – «лексична одиниця з формально вираженою семою заперечення в мові оригіналу перекладається словом/ словосполученням без формально вираженої семи заперечення в мові перекладу» [40:15];

- анулювання двох негативних компонентів [40:15].

Наступна перекладацька трансформація – *компресія*, під якою варто розуміти «зменшення кількості мовних знаків у вислові друготвору або вилучення надмірної експліцитної інформації у формі зайвого слова / словосполучення в мові оригіналу» [40:16]. Протилежною до компресії є лексико-семантична трансформація *декомпресії*, що трактується як «збільшення кількості мовних знаків у вислові друготвору або спосіб перекладу слова в мові оригіналу як мінімум двома лексемами в мові перекладу, що викликано необхідністю експлікувати імпліцитну інформацію першоджерела, прояснивши її на лексичному рівні для малознайомого з нею читача» [40:18].

Так, відмінність компресії і декомпресії полягає в кількості мовних знаків, яка в першому випадку зменшується, а в другому – збільшується. На використання того чи іншого виду трансформацій безпосередньо впливає значення слова: якщо слово загальноживане й зрозуміле для читача, то можна використати компресію, якщо ж значення слова буде незрозумілим для читача, то використовується декомпресія.

Для перекладу власних назв використовується лексико-семантична перекладацька трансформація *транскодування*, що характеризується «відтворенням звукової / графічної форми слова мови оригіналу засобами мови перекладу» [40:19]. Відповідно до форми слова транскодування може бути двох видів: *транслітерація* і *транскрибування*. Окрім того, у цьому контексті використовується також *адаптоване транскодування* – «адаптація форми слова до фонетичних або граматичних норм мови перекладу» [40:19].

Варто зробити акцент на тому, що перекладач дуже часто використовує не одну перекладацьку трансформацію в процесі перекладу, а декілька різних, комбінуючи їх, із метою досягнення адекватного перекладу художнього твору.

Відмінність синтаксису української і англійської мов спричинює зміну порядку слів у реченні в процесі перекладу. Відтак, використовується

перекладацька трансформація *пермутації*, тобто «заміни місць лексем у словосполученні або елементів у фраземі» [40:20].

Відмінності також спостерігаються на рівні морфології української і англійської мов, чим пояснюється неможливість перекласти слово певної частини мови в оригіналі словом тієї самої частини мови в перекладі. У такому випадку перекладач використовує *транспозицію* – перекладацька трансформація, за якої одна частина мови замінюється іншою.

Рідше в художньому перекладі використовується перекладацька трансформація *калькування*, під якою розуміють «передачу денотативного значення лексичної одиниці без збереження звукової або орфографічної норми, але з відтворенням структурної її моделі» [40:20].

Як бачимо, проаналізовані перекладацькі трансформації вибудовуються передусім на лексико-семантичному рівні, тобто переклад одиниці мови оригіналу мовою перекладу відбувається через добір відповідностей за лексичним значенням. Із метою збереження сенсу тексту, вираженого через семантику слів, перекладач застосовує комплекс перекладацьких трансформацій, щоб зробити переклад максимально наближеним до оригіналу. У процесі художнього перекладу фахівець бере до уваги контекст, ситуацію, підтекст, національно-культурні особливості, історичну епоху, що вимагає вміння працювати з тлумачними, синонімічними, антонімічними, етимологічними словниками для визначення словникового значення слів, їх етимології, найбільш поширених синонімів чи антонімів, а також високого рівня обізнаності з культурою країни, мовою якої перекладається художній твір, та історичним періодом, у якому відбуваються події.

Отже, основні вимоги, яких має дотримуватися перекладач художніх текстів, представлені адекватністю перекладу, збереженням художніх засобів і стилістичних фігур, відтворенням національно-культурних особливостей, історичної епохи та специфіки ідіостилю автора оригіналу загалом, і його світогляду й естетичних поглядів.

1.3. Мовна особистість у художньому дискурсі

У художньому творі мовна особистість визначається не лише мовними особливостями героя, а й лексичними особливостями автора, його світоглядом, авторським задумом, сюжетом, простором, у якому функціонує мовна особистість.

Так, на думку Г.Сюти, ключовим у репрезентації мовної особистості героя в художньому творі є ідіостиль письменника, представлений його світоглядними й естетичними поглядами. Досідниця зазначає, що мовний портрет героя в контексті його мовної особистості «пов'язаний також з індивідуальним типом мовомислення й естетичними уподобаннями автора, його світоорієнтацією... Тому в контексті історії художньо-поетичної мови способи репрезентації, художнього опису людини модифікуються, видозмінюються, зазнають внутрішньосистемних і «зовнішньо» мотивованих оцінно-аксіологічних переакцентувань» [52:45–46]. Варто погодитися з наведеною думкою Г.Сюти, адже в мовній особистості героя відтворюється мовна особистість автора, риси його характеру, світогляду, естетичних уподобань, національних переконань, обізнаності в культурі й історії народу.

Окрім того, опис мовної особистості героя репрезентує володіння автором мовою на всіх мовних рівнях, а відтак, показує його орієнтованість в лексикології і рівень словникового запасу, зокрема вміння добирати синоніми й українські відповідники до іншомовних слів, знання діалектизмів, неологізмів, архаїзмів, сленгізмів, просторічної лексики, а також вміння використовувати їх залежно від зображеної ситуації, контексту, історичного періоду тощо; кількість і різноманітність стилістичних засобів, зокрема художніх засобів і стилістичних фігур; обізнаність із особливостями синтаксису мови, структурою речень, специфікою використання дієприкметникових і дієприслівникових конструкцій.

Мовна особистість у художньому творі реалізується у вигляді мовного портрету особистості героя, представленого синтаксичними засобами, специфічними лексико-семантичними та морфологічними індивідуальними

ознаками. Письменник репрезентує мовну особистість через систему лінгвостилістичних засобів, використану героєм у діалогічному й монологічному мовленні [1:7–12]. Герой може бути повністю вигаданий автором або створений на основі прототипу до реальної особистості, що впливає на його мовні особливості.

Через монологи розкриваються риси індивідуального стилю мовлення особистості, які репрезентують особливості її характеру, психотипу й світогляду. Діалоги дають можливість показати мовленнєву поведінку героя, специфіку ведення комунікації і взаємодії з іншими людьми. Показуючи самовираження через діалогічне спілкування, мовна особистість репрезентує широке коло життєвих сфер, до яких належать передусім «когнітивна (рівень знань особистості); позиційна (соціальні ролі особистості); акціональна (діяльність особистості); соматична (фізичний і психологічний стани)» [69:191]. Окрім того, специфіка мовної особистості може реалізуватися через внутрішні монологи героя, думки у вигляді потоку свідомості, листи. Мовна особистість героя, представлена в художньому творі мовним портретом, формується й функціонує в певному середовищі, яке визначає риси його мовлення.

У різних мовознавчих галузях поняття «мовний портрет» дослідники трактують по-різному. У контексті стилістики С.Єрмоленко розмежовує поняття зовнішнього (зовнішні особливості героя, простір, середовище) та внутрішнього (психологічного стану) мовного портрета [20:21].

Беручи до уваги лінгвістичні категорії, В.Ницполь пропонує таке визначення мовного портрета: «Загальна категорія і складник мовної особистості, що вербалізується за допомогою мовних засобів у поєднанні із соціальною, віковою та психологічною характеристикою індивіда, а мовленнєвий портрет є важливою складовою, що його доповнює» [41:42].

Як бачимо, дослідниця розмежовує поняття «мовний портрет», «мовленнєвий портрет» і «мовна особистість», розглядаючи мовленнєвий портрет як складник мовного портрету, а мовний портрет як складник мовної

особистості. Прихильною до зазначеної є наукова концепція З.Шевчука щодо розмежування цих понять за критерієм «мова – мовлення». Відтак, за переконанням дослідниці, основним поняттям є мовна особистість, у складі якої функціонує мовний портрет як «загальна родова категорія, складник мовної особистості, вербалізований за допомогою мовних засобів, спричинених соціальними, віковими, етнокультурними характеристиками» [56:307]. Натомість, мовленнєвий портрет тлумачиться як «доповнення до мовного й проявляється безпосередньо в мовленнєвій ситуації, яку створюють комуніканти» [56:307].

Існують різні класифікації мовних портретів героя художнього твору. З огляду на це, Т.Насалевич поділяє мовні портрети на індивідуальні й групові, причому перші представляють мовну особистість одного героя, а другі – двох або більше героїв [39:48]. Як бачимо в основу такої класифікації покладено кількісний принцип. Натомість, обґрунтовано можливість поділу мовних портретів за тематичним критерієм. Наприклад, К.Писаренко представляє таку типологію мовних портретів за змістовим аспектом: «*гендерний, фізичний, психологічний (характероцентричний), соціальний та мовленнєвий*» [46:152]. Розглянемо основні особливості кожного з них у контексті відтворення мовної особистості в художньому творі.

У *гендерному* мовному портреті передаються мовні особливості, специфічні для певної біологічної статі. Відповідно виокремлюються жіночі й чоловічі мовні портрети, до яких ще додається вікове уточнення. Залежно від статі й віку герой у спілкуванні використовує ті чи інші мовні засоби, передусім лексичні, стилістичні, морфологічні й синтаксичні. У художньому творі гендерний мовний портрет репрезентується через опис зовнішності героя за допомогою лексико-семантичних одиниць, характерних для певної статі.

Відтак, мовні засоби на позначення зовнішніх ознак мовної особистості репрезентують *фізичний* мовний портрет героя. Ознаки зовнішності передусім визначаються соматичними (лексичні одиниці для номінації рис обличчя, постави, статури тощо), вестіальними (лексичні одиниці, що позначають одяг,

прикраси чи інші аксесуари, якими доповнюється образ героя), руховими й мовленнєвими характеристиками [46:152].

Для опису героя письменник, окрім фізичного, використовує *психологічний (характероцентричний)* мовний портрет, представлений лексико-семантичними одиницями, які відображають риси характеру, темперамент, психотип, настрій, емоційну сферу, почуття, викликані певною подією чи ситуацією, світогляд, когнітивні здібності, психологічний стан, наявність психічних розладів тощо. Г.Сюта наголошує на «традиційності, універсальності для національної словесності мотивів осмислення людиною свого місця в навколишньому світі й свого внутрішнього “я”» [52:33]. Погоджуємося з тим, що на світогляд мовної особистості героя впливають національні особливості, а окремі риси характеру чи темпераменту можуть бути генетично зумовленими. Однак, звертаємо увагу на те, що емоційний і чуттєвий бік, рівень внутрішньої сили й стійкості чи вразливості й чутливості до подій, психічні реакції, виникнення психічних розладів різної ускладненості пояснюються психотипом і специфікою психіки конкретної людини. Відповідно, мовні засоби також позначені психологічним станом, у якому перебуває герой, що передається через обсяг вимовленого (показує наявність чи відсутність бажання в спілкуванні), простоту чи складність синтаксичних конструкцій, емоційну забарвленість чи нейтральність лексики, стилістичну образність і морфологічну різноманітність лексичних одиниць чи використання стилістично нейтральних і морфологічно одноманітних лексем, повторюваність тих самих мовних засобів.

Соціальний мовний портрет розкривається через лексико-семантичні одиниці для позначення соціальної ролі мовної особистості, рівень її включеності в соціум, освіти, професійної діяльності тощо.

На думку О.Дудар, «портрет літературного героя має представляти собою опис зовнішності та внутрішнього стану героя, який проявляється у діях та взаєминах з іншими персонажами, у комунікативній поведінці та способі мислення, характері» [18:67]. Як бачимо, дослідниця також подає план

характеристики мовного портрету героя за ознаками фізичного, внутрішнього, соціального й мовного рівнів, що свідчить про унікальність тематичної класифікації мовних портретів героїв у художньому творі.

З огляду на це, компонентами мовного портрету героя є мовні одиниці лексичного, синтаксичного, граматичного рівнів, які визначають мовну особистість. У контексті лексичного рівня слова, які герой вживає в процесі спілкування, розкривають рівень його словникового запасу й уміння послуговуватися мовними засобами залежно від ситуації з метою ефективної комунікації. Про рівень мовної компетентності свідчить також різноманіття синтаксичних конструкцій і специфіка побудови речень. На лінгвостилістичному рівні засобами вираження мовної особистості виступають «стилістичні прийоми, функціонально-забарвлена лексика, сленг, діалектизми, алюзії, прецедентні тексти та імена» [3:11].

Синтаксичними засобами репрезентації мовної особистості вважаються такі засоби стилістичного синтаксису, як емоційно-оцінні висловлювання, зокрема окличні та інтонаційно незакінчені речення [49:112]. За допомогою окличних речень передається емоційне ставлення мовної особистості до описаної у творі події, ситуації чи іншої людини. Емоційна забарвленість досягається використанням вигуків, часток, займенникових прикметників, прислівників, числівників тощо. Ці мовні засоби можуть бути позначені схваленням чи несхваленням певного явища, поведінки або вчинку іншої людини. Відсутність окличних конструкцій із вигуками свідчить про знижений рівень емоційності мовної особистості або її беземоційність. Навпаки надмірне використання в мовленні окличних речень, постійне повторення вигуків показує надмірність емоційних реакцій мовної особистості.

Окрім того, мовлення мовної особистості може бути наповнене оклично-розповідними, питально-окличними, спонукально-окличними чи бажально-окличними синтаксичними конструкціями, які за визначенням А.Романченко, визначаються як біфункціональні окличні речення [49:114].

Відтак, для аналізу мовної особистості у творі варто брати до уваги не тільки рівень мовної компетентності героя, а всі характеристики в комплексі, зокрема особливості мовної картини світу, мовної свідомості, світогляду, етнічних і національних традицій, історичної епохи, культурних звичаїв, соціальної групи.

Дослідження особливостей репрезентації мовної особистості в художньому творі відбувається за допомогою лінгвістичного, психологічного, філософсько-соціального та педагогічного підходів [41:92]. У нашій роботі послуговуємося передусім лінгвістичним підходом, побудованим на аналізі лінгвостилістичних засобів для репрезентації мовної особистості на різних рівнях мови. При цьому мовну поведінку мовної особистості аналізують на таких рівнях, як експонентний, змістовий та інтенціональний [41:128].

З огляду на це, мовна особистість досліджується на вербально-семантичного, лінгвокогнітивному й мотиваційному рівнях. Лінгвокогнітивний рівень передбачає аналіз концептуальних метафор, через які репрезентуються, наприклад, світоглядні переконання мовної особистості. Аналіз намірів і мотивів мовної особистості в конкретній комунікативній ситуації відбувається на мотиваційному рівні. Дослідження вербально-семантичного рівня мовної особистості розкриває обсяг її словникового складу, розуміння лексичного значення слів і вміння їх використовувати в процесі спілкування залежно від контексту й ситуації.

Одним із лінгвостилістичних засобів репрезентації мовної особистості виступає метафора, зокрема концептуальна. У когнітивній лінгвістиці подаються різні інтерпретаційні моделі поняття метафори та концептуальної метафори. Так, метафора визначається «семантико-когнітивним механізмом, який знаходить спільні ознаки різних денотатів завдяки образно-асоціативним комплексам, які існують у свідомості мовця» [63:259].

Класифікація концептуальних метафор Дж. Лакоффа та М. Джонсона представлена структурними, онтологічними та просторовими (орієнтаційними) метафорами [65:31]. На думку С. Левіна, концептуалізація

абстрактного концепту відбувається за допомогою концептуальної метафори [66:73].

На мотиваційному рівні ключовою є теорія комунікативних ролей, яка визначається суб'єктом (Self / Ego), об'єктом (the Other / Alter) і комунікативною ситуацією (Environment / Situation) [44:28]. Власне, мовна особистість реалізується через комунікативні ролі: залежно від того, суб'єктом чи об'єктом є конкретна мовна особистість, і в залежності від комунікативної ситуації формуються лінгвостилістичні засоби, які виражають індивідуальний стиль ведення комунікації певного героя в художньому творі.

Отже, мовна особистість є категорією, на яку впливають не лише мовні особливості автора, але і лексичні, світоглядні та інші особливості. До прикладу, Г.Сюта поставив основним впливовим чинником на мовну особистість саме ідіостиль письменника, але Андрейчук Н. І. Наполіг на тому, що навіть у художньому дискурсі основними впливовими чинниками на репрезентацію мовної особистості є мовні засоби.

Окрім цього мовознавці також трактують поняття «мовний портрет», де розгалужують зовнішні та внутрішні особливості, звертаючи увагу на групові та індивідуальні портрети, що допомагає характеризувати героя певного художнього твору і як наслідок – мовну особистість. К.Писаренко ж розрізняє мовні портрети героїв за змістовим аспектом, поділяючи їх на гендерний, фізичний, психологічний та інші.

Романченко А. звертає увагу на те, що при описі портретів таких героїв використовуються різноманітні синтаксичні засоби для репрезентації мовної особистості, а саме засоби стилістичного синтаксису.

Отож, для характеристики і репрезентації мовних героїв певних художніх творів, котрі і становлять «мовні особистості» варто звертати увагу як на рівень мовної компетентності героя, так і на всі характеристики в комплексі.

ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ

Після розгляду та комплексного аналізу теоретичних основ дослідження мною було окреслено такі висновки:

1. Поняття «мовна особистість» функціонує в межах лінгвістики, психології, соціології, педагогіки й відповідно стає об'єктом вивчення психолінгвістики, соціолінгвістики й лінгводидактики.

2. У дослідницькій парадигмі перебувають поняття *мовна особистість*, *мовно-культурна особистість* (О.Яшенкова), *елітарна особистість* (Ж.Горіна), *мовно-риторична особистість* (Н.Голуб), *мовленнєва особистість* (М.Вашуленко, І.Голубовська), *національно-мовна особистість* (О.Біляєв), *вторинна мовна особистість* (Ю.Жигалкіна), *національно-свідома україномовна особистість* (Л.Мацько). Такий понятійно-категоріальний апарат свідчить про відсутність єдиної інтерпретаційної моделі поняття «мовна особистість», що спричиняє формування різних дослідницьких стратегій щодо його теоретичного обґрунтування.

3. Поняття мовної особистості традиційно визначається як «поєднання в особі мовця його мовної компетенції, прагнення до творчого самовираження, вільного, автоматичного здійснення різнобічної мовної діяльності» (за визначенням С.Єрмоленко) [20:95].

4. У контексті лінгвістики структура мовної особистості репрезентується вербально-семантичним, лінгвокогнітивним і мотиваційним рівнями. Психолінгвістично-біологічна концепція передбачає виокремлення когнітивного, мотиваційного та емоційного компонентів на психологічному, мовному й біологічному рівнях структури мовної особистості.

5. У художньому дискурсі мовна особистість реалізується у вигляді мовного портрету особистості героя, представленого синтаксичними засобами, специфічними лексико-семантичними та морфологічними індивідуальними ознаками.

6. У лінгвістичній науці існує розмежування понять «мовна особистість», «мовний портрет» і «мовленнєвий портрет». Мовна особистість

представляється як основне поняття, у складі якого функціонує мовний портрет, доповнений мовленнєвим портретом.

7. При перекладі використовуються перекладацькі трансформації на лексичному, граматичному, синтаксичному й стилістичному рівнях мови. До перекладацьких трансформацій стилістичного рівня належать логізація, експресивація, модернізація, архаїзація, які безпосередньо впливають на переклад лінгвостилістичних засобів.

РОЗДІЛ 2. ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ В РОМАНІ В. ТЕВІСА “THE QUEEN'S GAMBIT”

2.1. Граматичні засоби як маркери репрезентації мовної особистості Бет Гармон в романі В. Тевіса “The Queen's Gambit”

Для аналізу специфіки репрезентації мовної особистості в романі В.Тевіса “The Queen's Gambit” через засоби на граматичному рівні варто використати концепцію визначення Крилової І.П., та Гордона Є.М. Спираючись на базову інформацію, відомо, що граматичні засоби – це будь-які матеріально виражені лінгвістичні засоби, які супроводжують встановлення граматичних зв’язків в системі мови. Граматичні засоби сходять або до одиниць граматики (знаків), або до фігур плану вираження або плану змісту. Мінімальними (граматичними) знаковими одиницями є морфеми [29:203].

До того ж, якщо аналізувати мовну особистість Бет за допомогою використання морфем, що є основою побудови слів, які можна віднести до різних частин мови, слід зазначити, що морфологія вивчає структуру слів і взаємозв’язки між ними. Вона досліджує, як слова будуються за допомогою морфем, ці морфеми можуть бути префіксами, суфіксами, інфіксами тощо.

У цілому, Бет використовує різноманітні морфологічні форми, щоб виразити свої думки та ідеї про шахи та своє життя загалом.

Якщо говорити детальніше про морфологічну будову слів, які вживає Бет, то один з найбільш помітних суфіксів, що використовує Бет, — це суфікс “-ness”, який відповідає за утворення іменників, що позначають абстрактні поняття або стан. Наприклад, у романі є такі слова, як *loneliness* ‘самотність’, *weakness* ‘слабкість’, *happiness* ‘щастя’, *cleanness* ‘чистота’, які використовує Бет. Використання цих слів дозволяє авторові передати емоційний стан героїні, яка часто відчуває самотність та стрес через свій стиль життя.

Крім того, у романі можна помітити використання суфікса “-y”, який відповідає за утворення прикметників. Наприклад: *shaggy* ‘волохатий’, *wiry* ‘жорсткий’, *scrappy* ‘бойовий’, *spooky* ‘жахливий’, *lucky*, ‘щасливий, вдалий’.

До прикладу: (91) “*“That’s the breaks, Harmon,” the man in the white shirt said. “Consider yourself lucky.”*” (TQG, URL) – «“Ось і перерва, Гармон”, - сказав чоловік у білій сорочці. “ Вважай, що ти везунчик”». Бет використовує ці слова, щоб описати зовнішність та поведінку своїх опонентів на шаховому турнірі, а також свій власний стиль гри.

Також у романі можна помітити використання суфікса “-er”, який відповідає за утворення іменників, що позначають професії або особи, що виконують дії. Наприклад: *player* ‘гравець (в значенні шахіста)’, *teacher* ‘вчитель’, *loser* ‘той, що програв’. Бет використовує ці слова, щоб описати людей зі свого шахового оточення, а також для опису власної ролі на турнірах. Яскравим прикладом є варіант: (87) “*I would like to express my thanks to Joe Ancrile, Fairfield Hoban and Stuart Morden, all excellent players, who helped me with books, magazines and tournament rules.*” (TQG, URL) – «Я хотів би висловити подяку Джо Енкрайлу, Фейрфілду Гобену і Стюарту Мордену, чудовим шахістам, які допомагали мені з книжками, журналами й правилами турнірів». (ХК, URL) Так само використання суфікса продемонстровано у прикладі: (88) “*The Arithmetic teacher gave the eraser cleaning to another student, saying that Beth needed a rest.*” (TQG, URL) – «Учителька математики доручила вичистити щітки іншому учневі, сказавши, що Бет потрібен відпочинок.» (ХК, URL).

У романі “The Queen’s Gambit” також є деякі випадки використання префіксів, що характеризують мовну особистість Бет Гармон. Один з таких випадків - використання префікса “un-“ у слові *unbeatable* ‘неперевершена’, що описує її стиль гри, тому є прямою характеристикою Бет. Наприклад, у наступному реченні Бет говорить про свій стиль гри: (1) “*I’m unbeatable in my own way*” (TQG, URL) ‘Я по-своєму неперевершена’. Бет часто вживає слова *unpredictable* ‘непередбачуваний’, *uncomfortable* ‘незручний’, *unusual* ‘незвичайний’. До прикладу: (89) “*Benny thought for several minutes and made an unusual move.*” (TQG, URL) – «Бенні подумала кілька хвилин і наважилась на незвичний крок». Вживання таких слів може вказувати на її складну та

нестабільну мовну особистість, яка не може передбачити або контролювати свої емоції та реакції на події навколо неї.

Інший приклад використання префікса “dis-“ в слові *disappoint* ‘розчаровувати’. У романі є декілька випадків, коли Бет говорить про свої сподівання, що не виконуються, тому вона використовує слово *disappoint*. Наприклад, у наступному реченні Бет розмовляє зі своїм тренером: (2) “*I don't want to disappoint you, Mr. Shaibel.*” (TQG, URL) ‘Я не хочу вас розчаровувати, містере Шайбель’ (ХК, URL).

У романі “The Queen’s Gambit” можна виділити кілька морфологічних форм слів, які використовуються для характеристики мовної особистості та створення особливого стилю мовлення.

Бет використовує різні морфологічні форми слів, що свідчить про її багатий словниковий запас і розуміння мовної граматики. Ось кілька прикладів:

Дієслова: Бет вживає дієслова у різних часових формах, включаючи Present Simple, Present Continuous, Past Simple та інші. Наприклад:

(3) “*I play chess every day*” (TQG, URL) «Я граю в шахи щодня», (4) “*I am studying the Sicilian Defense*” (TQG, URL) «Я працюю над Сицилійським захистом», (5) “*I won the Kentucky State Championship*” (TQG, URL) «Я виграла чемпіонат штату Кентуккі».

Бет відома своєю високою активністю в шахах, і граматичні конструкції, які акцентують дії та рухи, можуть бути використані для відтворення її стилю. Наприклад: (6) “*She moved swiftly*” (TQG, URL) «Вона рухалася швидко» або (7) “*She attacked aggressively*” (TQG, URL) «Вона атакувала агресивно». Бет Гармон вживає активні дієслова для підкреслення діяльності: (8) “*She strategized her moves meticulously*” (TQG, URL) «Вона ретельно розробляла стратегію своїх дій». Вживання дієслова *strategized* ‘розробляла стратегію’ підкреслює її активність та пильну підготовку до шахової гри.

Героїня часто вживає дієслова з емоційним відтінком: (9) “*She relished every victory*” (TQG, URL) «Вона раділа кожній перемозі». (ХК, URL) Слово

relished ‘раділа’ виражає задоволення та насолоду від перемог, що робить її мовну особистість більш емоційно насиченою.

В романі також зустрічаються дієслова для вираження рішучості, котрі вживає Бет: (10) “*She pursued her goals relentlessly*” (TQG, URL) «Вона невпинно йшла до своєї мети» (ХК, URL). Вживання слова *pursued* ‘переслідувати (невпинно виконувати)’ підкреслює її рішучість та наполегливість у досягненні поставлених цілей.

Варто звернути увагу також на дієслова для вираження швидкості та динаміки: (11) “*She blitzed through her opponents*” (TQG, URL) «Вона блискавично вразила своїх опонентів». Використання слова *blitzed* ‘вразила, як у швидкій грі «бліц»’ акцентує на швидкості та енергії, з якою вона вигравала у суперників.

Бет керується дієсловами для опису процесу аналізу: (12) “*She analyzed the board meticulously*” (TQG, URL) «Вона ретельно проаналізувала дошку». Вживання слова *analyzed* ‘проаналізувала’ підкреслює її аналітичний підхід до шахів, її здатність розглядати деталі.

Іменники: Бет використовує іменники у різних формах (однина та множина), а також з різними суфіксами (наприклад, -er, -ness, -ity). Наприклад: *chess player* ‘гравець у шахи’, *gamesmanship* ‘майстерність гри’, *genius* ‘геній’, *championships* ‘чемпіонат’. До прикладу: (90) “*A genius*” the man said.” (TQG, URL) – «‘Геній’, - сказав чоловік».

Проаналізувавши, можна зробити висновок, що в романі є такі групи іменників:

Іменники, що відображають пристрасть до шахів: (13) “*Her love for the game was undeniable*” (TQG, URL) «Її любов до гри була незаперечною». У цьому реченні іменник *love* ‘любов’ вказує на пристрасть Бет до гри в шахи, що є важливою частиною її мовної особистості.

Іменники, що описують ставлення до суперників: (14) “*She viewed her opponents as challenges, not adversaries*” (TQG, URL) «Вона розглядала своїх опонентів як виклики, а не як супротивників». У цьому реченні іменник

challenges ‘виклики’ вказує на те, що вона сприймає своїх суперників як можливості для вдосконалення, а не як ворогів.

Іменники, що позначають її роль та статус в світі шахів: (15) “*She was a prodigy in the chess world*” (TQG, URL) «Вона була вундеркіндом у світі шахів». У цьому реченні іменник *prodigy* ‘вундеркінд’ вказує на її надзвичайну обдарованість та відзначає її особливу роль у світі шахів.

Іменники, що описують її емоційний стан: (16) “*Her victories brought her joy and satisfaction*” (TQG, URL) «Її перемоги приносили їй радість і задоволення». У цьому реченні іменники *joy* ‘радість’ і *satisfaction* ‘задоволення’ відображають її емоційний стан та задоволення від перемог.

Іменники, що позначають її цілі та мету: (17) “*Her goal was to become a grandmaster*” (TQG, URL) «Її мета - стати гросмейстером». У цьому реченні іменник *goal* ‘ціль’ вказує на її амбіції та мету в світі шахів.

Прикметники: У тексті використано групи прикметників, за допомогою яких можна аналізувати мовну особистість Бет Гармон:

Прикметники про опис характеру: (18) “*She was a determined and resilient young woman.*” (TQG, URL) «Вона була визначеною та витривалою молодою жінкою». Прикметники *determined* ‘визначена’ і *resilient* ‘витривала’ свідчать про те, що Бет має сильну волю і готова робити великі зусилля для досягнення своїх цілей.

Прикметники про зовнішній вигляд: (19) “*Her pale skin and dark, flowing hair were her trademarks.*” (TQG, URL) «Її бліда шкіра і темне, хвилясте волосся були її візитною карткою». Прикметники *pale* ‘бліда’ і *dark* ‘темне’ описують зовнішній вигляд Бет. Ці описи можуть вказувати на те, що вона має незвичайний або виразний зовнішній вигляд, що може впливати на спосіб, яким інші сприймають її мовну особистість.

Прикметники, що характеризують Емоційний стан: (20) “*Beth looked sad and contemplative.*” (TQG, URL) «Бет виглядала сумною і замисленою». Прикметники *sad* ‘сумна’ і *contemplative* ‘замислена’ вказують на її емоційний

стан у певному контексті. Це може вказувати на те, що її мовна особистість може бути вразливою і глибоко емоційною.

Прикметники про внутрішній світ: (21) “*Her inner world was complex and tangled.*” (TQG, URL) «Її внутрішній світ був складним і заплутаним». Прикметник *complex* ‘складний’ вказує на те, що внутрішній світ Бет містить багато різних аспектів і може бути неоднозначним. Це може відображати її мовну особистість як глибоко осмислену і складну.

Прислівники: Бет використовує такі групи прислівників, що характеризує її мовну особистість:

Прислівники, що відображають її стиль гри: (22) “*She played chess aggressively*” (TQG, URL) «Вона грала в шахи агресивно». У цьому реченні прислівник *aggressively* ‘агресивно’ підкреслює її стиль гри, її рішучість та наполегливість.

Прислівники, що описують її аналітичні здібності: (23) “*She analyzed the board carefully*” (TQG, URL) «Вона ретельно проаналізувала дошку». Прислівник *carefully* ‘ретельно’ вказує на те, що вона ретельно досліджує шахову дошку, що відображає її аналітичний підхід.

Прислівники, що описують її реакцію на перемоги та поразки: (24) “*She celebrated her victories enthusiastically*” (TQG, URL) «Вона з ентузіазмом святкувала свої перемоги». У цьому реченні прислівник *enthusiastically* ‘захоплено (з ентузіазмом)’ вказує на її емоційну реакцію на перемоги, що робить її мовну особистість більш насиченою.

Прислівники, що описують її ефективність: (25) “*She moved her pieces efficiently*” (TQG, URL) «Вона вміло пересувала фігури». Прислівник *efficiently* ‘ефективно, вміло’ вказує на те, що вона діє з максимальною продуктивністю, що відображає її спритність та здатність до досягнення результату.

Дієприкметники: Бет також інколи вживає дієприкметники для опису дій та стану речей. Наприклад: *winning position* ‘виграшна партія’, *exhausted player* ‘виснажений гравець’. Яскравим прикладом є наступне речення: (92) “*The*

winning position—Borgov’s—was still displayed on the big board on the wall; it was as devastating as Beth’s win over Solomon had been”. (TQG, URL) – «Виграшна партія Боргова все ще красувалася на великій дошці на стіні; вона була такою ж нищівною, як і перемога Бет над Соломоном».

Аналізуючи граматичні засоби для характеристики мовної особистості Бет Гармон у романі “The Queen’s Gambit” важливо проаналізувати також синтаксичну складову, що допомагає поглибити розуміння характеру та емоцій головної героїні, Бет Гармон.

Посилаючись на Дудика П.С., відомо, що синтаксис — це розділ граматики, що вивчає будову і функціонування речень та словосполучень, членів речення, способи поєднання слів у словосполученнях і реченнях та комунікативні нечленореченнєві одиниці (слова-речення). [15:8]

У романі “The Queen’s Gambit” використовуються різноманітні синтаксичні засоби, які допомагають поглибити розуміння характеру та емоцій головної героїні, Бет Гармон.

- **Короткі речення, що передають ритм та динаміку мовлення Бет.** Наприклад: (26) “No, no, no. This can't be right” (TQG, URL) «О, ні, ні, ні. Це не може бути правдою» .
- **Часте використання безособових конструкцій, які підкреслюють розумову самодостатність та незалежність Бет.** Наприклад: (27) “It was necessary to break the rules. She knew that.” (TQG, URL) «Необхідно було порушити правила. Вона це знала».
- **Вживання інверсії, що створює особливий стиль мовлення та підкреслює уважність Бет до деталей.** Наприклад: (28) “In the center of the room stood a man, tall and thin, with a neatly trimmed beard.” (TQG, URL) «У центрі кімнати стояв чоловік, високий і худорлявий, з акуратно підстриженою бородою».
- **Використання повторів та паралельних конструкцій для підкреслення емоційної насиченості мовлення Бет.** Наприклад: (29) “She loved the feel of the pieces in her hand, the way they moved with such

grace and purpose. She loved the sound of the pieces hitting the board, the way they seemed to sing out with each move.” (TQG, URL) «Їй подобалося відчувати фігури в руці, те, як вони рухалися з такою грацією та цілеспрямованістю. Їй подобався звук ударів фігур об дошку, те, як вони, здавалося, співали з кожним рухом».

- **Використання складних речень та словосполучень, що відображає складність та глибину мислення головної героїні.** Бет часто висловлюється дуже виразно та точно, що можна побачити в її внутрішніх монологів. Наприклад: (30) “*She wanted to get out of bed and walk around and maybe have a cigarette, but her body wouldn't let her do anything but lie there, inhaling the smoke and feeling the drugs coursing through her veins.*” (TQG, URL) «Вона хотіла встати з ліжка, пройтися і, можливо, викурити сигарету, але її тіло не дозволяло їй нічого робити, окрім як лежати, вдихати дим і відчувати, як наркотики розтікаються по її венах».

За допомогою синтаксичного аналізу можна проаналізувати структуру речень, що використовуються у романі «The Queen’s Gambit» для репрезентації мовної особистості Бет Гармон. Для цього можна застосувати методи розбору на речення та аналізу синтаксичних зв’язків.

Розбір на речення дозволяє визначити кількість речень в тексті та їхню структуру. В романі “The Queen’s Gambit” зустрічається різні типи речень, включаючи прості, складені, складнопідрядні та складні речення. Наприклад, в одному з речень зустрічається складне речення з підрядними та причиново-наслідковими зв’язками:

(31) “*As soon as she began to win, people began to play badly, making elementary mistakes they would never have considered before.*” (TQG, URL) «Як тільки вона почала здобувати перемогу, гравці почали гірше грати, припускатися елементарних помилок, про які раніше ніколи б не подумали».

У цьому реченні головне речення – *“people began to play badly”* ‘гравці почали гірше грати’, а підрядне речення з причиново-наслідковим зв'язком – *“As soon as she began to win”* ‘Як тільки вона почала здобувати перемогу’.

Аналіз синтаксичних зв'язків дозволяє визначити структуру речень, включаючи підмет, присудок та інші складові частини речення. Наприклад, у більшості речень використовуються прості підметно-присудкові конструкції, що передають простоту та безпосередність мовлення героїні:

(32) *“She opened with a pawn, as she always did.”* (TQG, URL) «Вона відкрилася пішаком, як і завжди». Однак, в деяких реченнях можна помітити використання складніших конструкцій, які вказують на глибинність та складність мислення Бет: (33) *“Perhaps she saw the irony of it all, as she faced the same position on the board that she had seen in the ceiling at Methuen so many years before.”* (TQG, URL) «Можливо, в цьому була іронія долі, адже вона побачила на дошці ту саму позицію, яку багато років тому бачила на стелі в Метуені». Підрядний зв'язок у цьому реченні міститься в наступній частині: *“as she faced the same position on the board that she had seen in the ceiling at Methuen so many years before.”* Це складний підрядний зв'язок, де *“as”* є підрядним сполучником, а *“she faced the same position on the board”* та *“she had seen in the ceiling at Methuen so many years before”* - підрядними реченнями.

У цьому підрядному зв'язку ми бачимо, що перша частина *“she faced the same position on the board”* є головним реченням, а друга частина *“that she had seen in the ceiling at Methuen so many years before”* є підрядним реченням. Структура цього підрядного зв'язку дозволяє читачеві бачити, як Бет пов'язує досвід зі свого минулого з поточною ситуацією на шахівниці.

Отже, проаналізована інформація щодо використання граматичних засобів дозволяє зробити висновок, що мотивація використання таких засобів у романі *“The Queen’s Gambit”* досить комплексна та має багато аспектів. Вони допомагають створити портрет головної героїні, передати атмосферу того часу, а також зробити текст цікавим та естетичним.

До прикладу, оперування Бет різноманітними морфологічними будовами слів, такими як використання суфіксів “-ness”, “-y”, “-er” та префіксів “un-“, “dis-“ свідчить про те, що її мовна особистість є інтелектуально розвинена і текст є не лише цікавим для прочитання, але і цікавим для дослідження з лінгвістичної точки зору.

Окрім цього, автору вдалося наповнити роман безліччю морфологічних форм слів, тобто Бет Гармон використовує абсолютно полярні частини мови для вираження своїх думок із різною інтенцією. Аналіз використання частин мови у романі В. Тевіса “The Queen`s Gambit” свідчить про найпоширеніші частини мови, котрими керується Бет у своїй вимові, а це – іменники, дієслова, прикметники, прислівники та рідше дієприкметники. Бет використовує такі частини мови аби виразити як позитивні так і негативні свої почуття, що допомагає нам яскраво описати її мовну особистість.

Звернення уваги на синтаксичні засоби, використані в романі “The Queen`s Gambit” для репрезентації мовної особистості Бет Гармон, є важливим для розуміння структури та характеру мови, яку використовує автор для створення образу головної героїні, адже синтаксис відіграє важливу роль у вираженні змісту та емоцій, а також в побудові мовної особистості персонажа.

Бет використовує різні речення за будовою, від простих, до складних, найчастіше вдається до підрядного зв'язку побудови речень, що допомагає автору передати характер та особистісні якості Бет, такі як її інтровертність, зосередженість, аналітичний склад розуму та багатогранність переживань. Окрім цього, Гармон Бет оперує безособовими конструкціями, інверсіями, повторенням фраз та паралельних конструкцій, що передає її надзвичайно проникливий розум та глибоке сприйняття світу навколо себе.

Отже, дослідження граматичних засобів у романі “The Queen`s Gambit” задля характеристики мовної особистості головної героїні дозволяє нам краще розуміти структуру мови та зв'язок між формою та змістом, які взаємодіють у створенні мовної особистості Бет Гармон. Це в свою чергу надає можливість

краще зрозуміти її поведінку та реакції на різні ситуації у романі, а також розкрити глибинність її персонажа та стиль автора.

2.2. Лексичні засоби, що характеризують репрезентацію мовної особистості в романі В. Тевіса “The Queen's Gambit”

Лексичні засоби в мові - це слова, які використовуються для позначення різних предметів, явищ, властивостей, дій, станів тощо. У романі “The Queen's Gambit” лексичні засоби використовуються для створення образів персонажів, опису подій та розкриття тематики твору.

Лексичний вибір автора впливає на загальний тон твору, а також на сприйняття читачем того, що відбувається в романі. У контексті мовної особистості Бет Гармон лексичні засоби допомагають показати її характер, інтереси та світогляд, а також підкреслити її інтелектуальні здібності та ставлення до гри в шахи. До найуживаніших лексичних засобів належать такі стилістично марковані лексичні одиниці, як: лексеми зі специфічним конотативним значенням, неологізми, різноманітна емотивна лексика, а також лексичні одиниці позитивної та негативної оцінності, тощо. До того ж, автор використовує різні лексичні засоби з метою реалізації засобів стилістичної семантики.

У романі “The Queen's Gambit” є багато лексичних засобів, що належать до наступних груп: професіоналізми; жаргонізми; сленг; архаїзми, ідіоми, антропоніми тощо.

Близькі за змістом слова (тематично близькі в тексті), що характеризують мовну особистість Бет Гармон. Зокрема, у тексті можна знайти шахові терміни, котрі становлять професіоналізми, які Бет використовує для опису своєї гри, такі як *pawn* ‘пішак’, *knight* ‘кінь’, *bishop* ‘слон’, *rook* ‘тура’, *queen* ‘ферзь’, *king* ‘король’, *check* ‘шах’, *mate* ‘мат’ та інші. Вона також використовує спеціальні лексичні засоби, що належать до професіоналізмів, для опису різних варіантів ходів, наприклад, *Sicilian Defense* ‘Сицилійська оборона, Сицилійський захист’, *Queen's Gambit* ‘Хід Королеви’, *Ruy Lopez*

‘Руй Лопес’ тощо. До прикладу: (93) “*Beth saved the few she had for emergencies and decided that if she had to stay awake for several hours every night, she would spend the time learning the Sicilian Defense*”. (TQG, URL) – «Бет зберігала ті крихти, що мала, на особливі випадки і вирішила, що, коли вже їй доводиться не спати по кілька годин щоночі, вона витратить цей час на вивчення Сицилійського захисту.» (ХК, URL)

У романі також можна знайти багато експресивних засобів, які допомагають передати емоційність розповіді. Наприклад, Бет вживає, а також її описують лексичні засоби позитивної оцінності: *amazing, incredible, terrific, fantastic* ‘дивовижний, неймовірний, приголомшливий, фантастичний’ тощо, щоб висловити своє захоплення чимось. Наприклад: (94) “*They went on together, exploring possibilities, following out line after line, for almost an hour. Benny was amazing. He had worked out everything;*” (TQG, URL) – «Вони рухалися вперед далі разом, досліджуючи можливості, прокладаючи собі шлях хід за ходом, протягом майже години. Бенні виявилась дивовижною. Вона все продумала до дрібниць».

Вона також використовує лексичні засоби негативної оцінності, такі як: *horrible, terrible, disgusting* ‘жахливий, страшний, огидний’ тощо, щоб висловити свою незадоволеність або обурення чимось. Як от у реченні: (95) “*It was horrible. She knew he was in there sitting at the board, that he was just being angry at her from the last time, but there was nothing she could do about it.*” (TQG, URL) – «Це було жахливо. Вона знала, що він сидить там, за столом, що він просто злий на неї з минулого разу, але нічого не могла з цим вдіяти».

У романі "The Queen's Gambit" лексичні засоби допомагають репрезентувати мовну особистість Бет Гармон і передати її характер та стиль мовлення. Основні лексичні засоби, що використовуються в романі для цієї мети, можна розглядати наступним чином:

- **Професіоналізми:** Бет Гармон є майстринею гри в шахи, тому її мовлення містить багато термінів і фраз, що пов'язані з цією грою.

- **Формальна лексика:** Бет володіє високим рівнем грамотності, тому її мовлення є досить формальним і точним, особливо коли вона говорить про шахи. Наприклад, вона використовує слова, які характеризують різних гравців, наприклад, *champion, opponent, adversary* ‘чемпіон, опонент, противник’.
- **Американський сленг:** У деяких випадках Бет використовує американський сленг, що свідчить про її походження і культурну приналежність. Наприклад, вона використовує лексичні одиниці, які вживаються в американській англійській, такі як *cool i neat* ‘круто, класно.’ До прикладу: (99) “*It was cool. Beth kissed her lightly on the cheek and went into the bathroom and showered.*” (TQG, URL) – «Це було круто. Бет легенько поцілувала її в щоку пішла у ванну і прийняла душ».
- **Архаїзми:** У деяких випадках Бет використовує старовинні слова і вирази, що можуть свідчити про її захоплення історією. Наприклад, вона використовує слово ‘*thou*’ замість ‘*you*’, що є застарілим в сучасній англійській мові.
- **Фразеологізми:** *take someone for a ride* ‘обманути’, *on the right track* ‘на правильному шляху’, *get the hang of it* ‘освоїти, набити руку’, *lose one's touch* ‘втратити зв’язок’ додають живості мовленню персонажів та розкривають їхні характери та ставлення до життя. До прикладу: (96) “*She won in Houston without any trouble. She was, as Mrs. Wheatley said, really “getting the hang of it.”*” (TQG, URL) – «У Х’юстоні вона перемогла без жодних проблем. Вона, як сказала місіс Вітлі, дійсно “набивала руку”».
- **Арготизми:** *hustle, freak, sucker, dope* ‘шухер, фрік, дурень, дурман’ вказують на соціокультурну спрямованість мовних особистостей роману та підкреслюють атмосферу певних сцен. Яскравим прикладом є: (97) “ “*Hilton,*” *Jenny said, coming over to them, “she’s not one of your problem freaks. She’s the U.S. Champion.*” ” (TQG, URL) – «Гілтон, -

- сказала Дженні, підходячи до них, - вона не одна з ваших проблемних фріків. Вона чемпіонка США».
- **Американізми**, такі як : *soda, cookie, candy, dime, nickel, buck, fry, elevator, trash, locker, sophomore, senior, high school* ‘газована вода, печиво, цукерки, десять центів, п'ять центів, долар, картопля фрі, ліфт, сміття, шафка, другокурсник, старшокласник, старша школа’ створюють реалістичне середовище, в якому розгортається дія роману. Як от у прикладі: (98) “*But when the waiter came, blessedly breaking the silence, Jolene ordered a club soda and Beth had him bring her another Coke.*” (TQG, URL) – «Але коли прийшов офіціант, блаженно порушивши тишу, Джолін замовила газовану воду, а Бет попросила його принести їй ще одну кока-колу».
 - **Антропоніми**, такі як *Beth, Alma, Benny, Harry, Jolene, Margaret, Paul, Townes, Mr. Ganz, Mr. Shaibel, Miss Lonsdale* ‘Бет, Альма, Бенні, Гаррі, Джолін, Маргарет, Пол, Таунс, містер Ганц, містер Шайбель, міс Лонсдейл розкривають імена персонажів та надають їм індивідуальності. Зокрема: (100) “*Miss Lonsdale was in charge of chapel.*” (TQG, URL) – «Міс Лонсдейл вела уроки недільної школи». (ХК, URL)
 - **Географічні назви**, такі як *Lexington, New York, Paris, Mexico City, Havana, Las Vegas* ‘Лексінгтон, Нью-Йорк, Париж, Мехіко, Гавана, Лас-Вегас’ розширюють просторові рамки роману та додають нотку культурної різноманітності.
 - **Жаргонізми**, такі як *rookie, bust, shark* ‘новачок, затримання, афера’ використовуються для характеристики персонажів та їх взаємодії у певних ситуаціях.
 - **Неологізми**: *Chess Prodigy, Strategic Savvy, Mindful Chess, Chess Enigma* ‘Шаховий вундеркінд, Стратегічна кмітливість, Шахи з розумом, Шахи-загадка’: ці та подібні терміни можуть бути використані для більш глибокого характеризування Бет Гармон як шахістки та для створення більш насиченого образу головної героїні в контексті гри в шахи.

- **Багатозначні слова:** автор використовує багатозначні слова та образи, які символізують різні аспекти характеру та життя Бет Гармон. Ось декілька прикладів таких словосполучень та образів: *Queen* ‘Королева’: Слово ‘*queen*’ може мати багато значень. У контексті роману, це може вказувати на те, що Бет є королевою на шаховій дошці, але також може бути використане, щоб виразити її сильний характер та незалежність. *Gambit* ‘Гамбіт’: Гамбіт - це стратегічний хід у грі в шахи, але також може вказувати на те, що Бет робить гамбіт у своєму житті, ризикуючи для досягнення успіху. *Pawn* ‘Пішак’: Пішак - це найменший фігура на шаховій дошці, але слово ‘*pawn*’ може також символізувати Бет як людину, яка починає з найнижчого рівня, але прагне до вищих вершин. *Opening* ‘Відкриття’: Це термін у шахах, але в контексті роману може вказувати на те, як Бет відкриває для себе нові можливості та шляхи в своєму житті. *Endgame* ‘Заключна гра’: У шахах це останній етап гри, але може використовуватися, щоб виразити стадію життя Бет, коли вона стикається зі своїми останніми викликами та рішеннями.

Синоніми: У романі “The Queen's Gambit” використано різні синоніми для характеристики Бет Гармон та різних аспектів її особистості. До прикладу, деякі з них: *Intelligent* - *Smart* ‘розумний’ - для опису її інтелекту та гострого розуму. *Talented* - *Gifted* ‘талановитий’ - для підкреслення її надзвичайних здібностей. *Determined* - *Resolute* ‘рішучий’ - для опису її рішучості та стійкості. *Confident* - *Self-assured* ‘впевнений’ - для підкреслення її впевненості в собі. *Independent* - *Self-reliant* ‘незалежний’ - для опису її самостійності та незалежності. *Competitive* - *Ambitious* ‘конкурентоспроможний, амбіційний’ - для опису її бажання досягти великих успіхів у світі шахів. *Elegant* - *Graceful* ‘елегантний, граціозний’ - для опису її граціозності та елегантності. *Meticulous* - *Thorough* ‘ретельний’ - для підкреслення її уважності до деталей. *Emotional* - *Passionate* ‘емоційний, палкий’ - для опису її страсті

та емоційності. *Inspiring - Motivating* ‘надихаючий, мотивуючий’ - для опису її впливу на інших.

Ці синоніми допомагають авторові створити більш барвистий та насичений образ Бет Гармон і підкреслюють різні риси її характеру в різних частинах роману.

- **Антоніми:** *Confident* ‘впевнений’ - *Insecure* ‘незахищений’; *Independent* ‘незалежний’ - *Dependent* ‘залежний’: (34) «*On the chessboard, Beth was confident, but in her personal life, she often felt insecure*» (TQG, URL) ‘Бет завжди була незалежною в своїх рішеннях і ніколи не бажала бути залежною від інших.’ *Determined* ‘рішучий’ - *Indecisive* ‘нерішучий’: (35) “*Beth was always determined on the chessboard, but she remained indecisive in her own personal matters.*” (TQG, URL) «Бет завжди була рішучою на шаховій дошці, але залишалася нерішучою у власних особистих справах.» *Successful* ‘успішний’ - *Unsuccessful (do not achieve success)* ‘неуспішний’: (36) “*Beth always aimed to be successful in chess, and her efforts were not in vain. However, in relationships, she didn't always achieve success.*” (TQG, URL) «Бет завжди прагнула бути успішною в шахах, і її старання не залишались невідомими. Проте у відносинах їй не завжди здавалося досягти успіху.»

Fierce ‘жорстокий’ - *Gentle* ‘лагідний’: (37) “*Beth was a fierce competitor on the chessboard, but in her relationships with friends, she was always gentle*” (TQG, URL) «Бет була жорсткою суперницею на шаховій дошці, але у своїх відносинах з друзями вона завжди була лагідною.»

- **Пароніми:** У романі “The Queen's Gambit” можна знайти пароніми, які додають глибину та іронію до характеристики Бет Гармон. Ось кілька прикладів паронімів: *Accept* ‘приймати’ - *Except* ‘крім’: (38) “*Beth always accepted the challenges life presented to her, except those that didn't align with her goals.*” (TQG, URL) «Бет завжди приймала виклики, які життя пропонувало їй, за винятком тих, які не відповідали її цілям.» *Moral* ‘моральний’ - *Morale* ‘дух’: (39) “*Beth's moral principles guided her*

actions, and her high morale helped her overcome difficulties.” (TQG, URL)
 «Моральні принципи Бет визначали її дії, а її високий дух допоміг їй подолати труднощі.» *Principal* ‘директор’ - *Principle* ‘принцип’ (40) “*The school principal was proud of Beth's achievements, and her strong principles were evident in her approach to chess.*” (TQG, URL) «Директор школи пишався досягненнями Бет, і її міцні принципи були видні у її підході до шахів.» *Complement* ‘доповнення’ - *Compliment* ‘комплімент’: (41) “*Beth's playing style was a perfect complement to her personal style, and she often received compliments for it.*” (TQG, URL) «Стиль гри Бет був ідеальним доповненням до її особистого стилю, і вона часто отримувала компліменти за це.»

- **Просторічні слова:** У романі “The Queen's Gambit” автор використовує просторічні слова для характеристики Бет Гармон та її стилю життя. Просторічна мова може додавати глибину та аутентичність образу. Ось декілька прикладів таких слів та виразів: *Hustler* ‘бізнесмен, шулер’ - Використовується для опису Бет як гравця, який шукає можливості виграти в грі в шахи: (42) “*Beth was a chess hustler, always looking for a game to win and opponents to outwit.*” (TQG, URL) «Бет була шаховим шулером, завжди шукала партію, яку можна виграти, і супротивників, яких можна перехитрити.»
- *Streetwise* ‘досвід, набутий за час життя при умовах вулиці’ - Використовується для підкреслення досвіду, набутого Бет в житті на вулицях: (43) “*Beth's streetwise nature made her adaptable and resourceful both on and off the chessboard.*” (TQG, URL) «Вуличний характер Бет зробив її адаптивною та винахідливою як на шаховій дошці, так і за її межами.»
- *Rough-and-tumble* ‘брутальний, нерівний’ - Описує складний та неспростовний характер Бет: (44) “*Beth's rough-and-tumble approach to life was reflected in her fearless style of play.*” (TQG, URL) «Грубий і непередбачуваний підхід Бет до життя знайшов відображення в її

безстрашному стилі гри.» *Grit* ‘воля, стійкість’ - Використовується для підкреслення стійкості та наполегливості Бет: (45) “*Beth's grit was evident in her ability to bounce back from defeats and keep pushing forward.*” (TQG, URL) «Сила духу Бет проявлялася в її здатності відновлюватися після поразок і продовжувати рухатися вперед.» *Outlaw* ‘злочинець’ - Використовується для підкреслення незалежного та непередбачуваного стилю Бет: (46) “*Beth's chess moves were often unpredictable, like those of an outlaw.*” (TQG, URL) «Шахові ходи Бет часто були непередбачуваними, як у злочинця.»

Ці просторічні слова та вирази можуть допомогти створити більш живий та виразний образ Бет Гармон та підкреслити її особливості як персонажа.

У цілому, використання лексичних засобів у романі “The Queen's Gambit” допомагає показати характер і особистість Бет Гармон, а також її ставлення до шахів та життя взагалі.

Лексичні засоби впливають на особливості репрезентації мовної особистості в романі через їхнє лексичне значення. Бет Гармон використовує багато термінів шахів, що свідчить про її захоплення грою, високий рівень знань у цій галузі та детальну увагу до дрібниць. Також вона часто використовує фразеологізми та слова-сполучники, що допомагає утворити її характерний стиль мовлення та надає тексту більшої виразності. Американізми та географічні назви вказують на національну та географічну приналежність Бет, що є також чинником її ідентичності та унікальності.

Отже, лексичні засоби є важливим елементом створення образу мовної особистості в літературному творі, який передає її характерні риси та особливості мовлення, а також розкриває її внутрішній світ.

Узагальнюючи, використання різноманітних лексичних засобів, таких як професіоналізми, американізми, архаїзми, фразеологізми, арготизми, неологізми, багатозначні слова, синоніми, антоніми, пароніми, а також просторічні слова в романі “The Queen's Gambit” створює багато ефектів:

- **Реалізм і автентичність:** Використання американізмів, архаїзмів, арготизмів, інших спеціалізованих термінів та професіоналізмів може створювати відчуття реалізму і натуралізму, особливо в описах шахів та шахових турнірів.
- **Поглиблення характерізації:** Використання синонімів та антонімів дозволяє докладніше розкрити характер та почуття персонажів, зробити їх більш багатограними.
- **Створення атмосфери:** Фразеологізми та жаргонні вирази можуть допомогти створити атмосферу та відображати соціокультурний контекст у романі, особливо коли йдеться про шахи.
- **Вираження індивідуальності:** Використання неологізмів, багатозначних слів, просторічних слів та антропонімів може підкреслити індивідуальність персонажів та робити їх більш запам'ятовуваними.
- **Підсилення теми та символіки:** Деякі лексичні засоби можуть використовуватися для підсилення тем та символіки у романі, наприклад, слово «*гамбіт*» може вказувати на стратегічний підхід персонажа до життя.

Усі ці лексичні засоби допомагають авторові побудувати складний та багатограний образ Бет Гармон та створити глибший психологічний портрет персонажа, що допомагає у характерізації мовної особистості Бет Гармон.

2.3. Використання стилістичних засобів задля репрезентації мовної особистості в романі В. Тевіса “The Queen's Gambit”

Стилістичні засоби є ключовим елементом літературного твору, які допомагають авторові передати свої думки та емоції, створити певний настрій та ефект на читача. У романі “The Queen's Gambit” Волтер Тевіс використовує широкий спектр стилістичних засобів, щоб підкреслити мовну особистість головної героїні Бет Гармон, яка стала центральним образом твору.

Автор залучає до своєї мети такі стилістичні засоби, як метафора, порівняння, епітет, повтор, іронія, гіпербола, персоніфікація та інші. Наприклад, метафоричне вживання слів *‘шахматне поле життя’*, *‘королівська гра життя’* підкреслює основну тему твору - боротьбу Бет за успіх і перемогу у житті. Використання порівнянь, епітетів та персоніфікації, наприклад, *‘легкий хід’*, *‘нездоланий камінь’*, *‘самовпевнена прибічниця’*, допомагають створити образ сильної, впевненої та відданої своїй справі Бет.

Іронічне використання мови, наприклад, (47) *“You're not the girl we saw last night, you're now the World Champion.”* (TQG, URL) *«Ти вже не та дівчина, яку ми бачили вчора ввечері, ти тепер чемпіонка світу»*, дозволяє авторові підкреслити розрив між Бет як людиною і Бет як шахісткою. Це надає читачеві можливість глибше проникнути в мовну особистість головної героїні та відчутти складність її внутрішнього світу.

У романі *“The Queen's Gambit”* автор використовує різноманітні стилістичні засоби для створення барвистого та живого образу головної героїні Бет Гармон та підкреслення її мовної особистості. Основні засоби, що використовуються у романі для репрезентації мовної особистості Бет:

1. **Метафора:**

Автор часто використовує метафори, щоб надати Бет певної індивідуальності та виокремити її з-поміж інших персонажів. Наприклад, в одному з описів гри в шахи, Бет порівнює себе з літаком, що здіймається в повітря: (48) *“She felt like a plane that had taken off in a thunderstorm, fighting against the wind and rain, rising higher and higher into the clouds.”* (TQG, URL) *«Вона відчувала себе наче літак, який злетів під час грози, борючись з вітром і дощем, піднімаючись все вище і вище в хмари.»*

В уривку (49) *“She competed as though she were dependent on victory, as though her life depended on every match”* (TQG, URL) *«Вона боролася так, ніби від цієї перемоги залежало її життя, ніби від кожного її матчу залежало все її життя»*, метафора *“dependent on victory”* підсилює

важливість перемоги для Бет, що демонструє її наполегливість та глибоке відчуття важливості кожного матчу.

2. Порівняння:

Порівняння використовуються для зображення мовної особистості Бет та надання образу її характеру. Наприклад, у романі є таке порівняння: (50) *“Her eyes were deep and brilliant green, like emeralds, and they gleamed with a fierce intelligence”*. (TQG, URL) «Її очі були глибокими і яскраво-зеленими, як смарагди, і в них виблискував запеклий розум». Це порівняння відображає глибину та блискучість очей Бет, а також її розумові здібності та впевненість.

(51) *“She sat at the board like a high priestess making offerings to the gods”* (TQG, URL) «За шаховою дошкою вона сиділа, як верховна жриця, що приносить жертви богам». Цитата вказує на те, як Бет підходить до гри з великою увагою і повагою, що відзначає її спеціальний ставлення до шахів.

3. Епіфора:

Епіфора - це риторичний засіб, що полягає в повторенні однакових слів або фраз в кінці рядків або речень. У романі, автор використовує епіфору, щоб підкреслити важливість шахів у житті Бет та її відданість грі. Наприклад, в одному з описів гри Бет, є такий фрагмент: (52) *“And she played on. And on. And on. She lost track of time, lost track of everything except the board in front of her”* (TQG, URL) «І вона продовжувала грати. Грала і грала. Вона вже втратила лік часу, втратила лік усьому, окрім шахівниці, що була перед нею».

4. Аллегорія:

Аллегорія використовується для зображення символічних ситуацій та розвитку тематики через образи персонажів. Є кілька конкретних цитат з книги, які відображають використання аллегорій у романі “The Queen's Gambit”: (53) *“It was a great feeling, she thought, to finally discover what she wanted to do, what she was good at, and then to pursue it doggedly,*

unswervingly, almost monomaniacally, despite the doubts of others, the indifference of society, the obstacles erected by prejudice, ignorance, and inexperience.” (TQG, URL) «Це було чудове відчуття, - думала вона, - нарешті відкрити для себе те, що ти хочеш робити, те, що в тебе добре виходить, і йти до цього наполегливо, неухильно, майже монотаніакально, незважаючи на сумніви інших, байдужість суспільства, перешкоди, зведені упередженнями, невіглаством і недосвідченістю» - Ця цитата відображає алегорію гри на шахах як символ життєвої стратегії та дисципліни, яку відображає Бет.

Аналізуючи інший варіант: (54) “But when she lifted her eyes to the sky and saw the vastness of the universe stretching out before her, she felt small and inconsequential, a mere speck in the grand scheme of things.” (TQG, URL) «Але коли вона підняла очі до неба і побачила неосяжність всесвіту, що розкинувся перед нею, вона відчула себе маленькою і незначною, простою цяткою у великому масштабі речей» - Ця цитата відображає алегорію моря, яка передає життєвість та пошуки Бет.

(55) “She felt as though she were caught in a rip tide, being pulled inexorably out to sea, with no hope of escape.” (TQG, URL) «Вона відчувала себе так, ніби потрапила в приплив, який невблаганно тягне її в море, без надії на порятунок» - Ця цитата відображає алегорію моря, яка відображає турбулентні періоди у житті Бет.

(56) “It was like walking a tightrope, she thought, trying to balance the demands of her chess career with the needs of her personal life, without falling off.” (TQG, URL) «Це було схоже на балансування на канаті, - думала вона, намагаючись збалансувати вимоги своєї шахової кар'єри з потребами особистого життя, не зірвавшись з нього» - Ця цитата відображає алегорію тісного балансу між різними аспектами життя Бет.

5. **Гіпербола** - використання перебільшень з метою зробити текст більш емоційним та експресивним. Наприклад, у романі зустрічається фраза: (57) “I'm not just playing one person, I'm playing the whole world.” (TQG,

URL) «Я граю зовсім не одна, я граю за увесь світ». Це речення є прикладом гіперболи, оскільки Бет Гармон перебільшує важливість своїх шахових матчів, стверджуючи, що вона грає проти всього світу, а не тільки проти однієї людини.

6. **Паралелізм** - повторення синтаксичних конструкцій або структур речень з метою створення ритму та ефекту гармонії в тексті. Наприклад, у романі зустрічається рядок: (58) “She was a master of the game, but she was also a master of the art of self-destruction.” (TQG, URL) «Вона володіла майстерністю гри, але водночас володіла мистецтвом саморуйнування». У цьому рядку повторюється структура «вона володіла...», що створює ритмічну гармонію в реченні.

У реченні (59) “She was cool and contained, yet inwardly fierce and burning” (TQG, URL) «Вона була холодною і стриманою, але всередині лютою і запальною» паралелізм надає можливість контрастно подивитися на дві протилежні сторони характеру Бет.

7. **Оксиморон** - поєднання суперечливих понять в одному слові або фразі, що допомагає створити ефект несподіваності та контрасту. Наприклад, у романі зустрічається фраза (60) “The dark brightness of her eyes was like a contradiction in terms.” (TQG, URL) «Темний блиск її очей нагадував протиріччя в поглядах». У цій фразі слова «темна» та «яскравість» поєднуються разом, що створює несподіваний ефект.

8. **Іронія** - це мовний засіб, який використовується з метою вираження суперечливості між тим, що сказано, та тим, що мається на увазі. Одна з найяскравіших прикладів іронії пов'язана з тим, як Бет сприймає своє власне життя. У наступній цитаті Бет іронічно описує своє життя після перемоги на національному чемпіонаті з шахів: (61) “I won the nationals, I told her. I'm going to have to find a new goal now.” (TQG, URL) «‘Я здобула перемогу на національних змаганнях’, - сказала я їй. ‘Тепер мені необхідно визначити нову мету’».

Ця фраза може здатися дивною, оскільки перемога на національному чемпіонаті зазвичай вважається великим досягненням. Однак, через іронію, яку використовує Бет, вона виражає свою безцільність та невпевненість у майбутньому, незважаючи на успіхи в шаховому світі.

9. **Епітет:** (62) “*The black and white pieces were alive, each with a personality of its own*” (TQG, URL) «Чорно-білі елементи були живими, кожен з них мав власну індивідуальність» надає фігурам на шаховій дошці індивідуальність та живість, що допомагає відобразити внутрішній світ Бет та її сприйняття гри.
10. **Риторичне питання:** Репліка (63) “*Why should I play by the rules? They always tried to make me conform*” (TQG, URL) «Чому я маю грати за правилами? Вони завжди намагалися змусити мене дотримуватися їх» дозволяє показати незалежний та рішучий характер Бет, яка ставить риторичне питання, що розкриває її бажання відмовитися від стандартних шляхів.
11. **Метонімія:** У вислові (64) “*The chess world was abuzz with news of Beth Harmon*” (TQG, URL) «Шаховий світ облетіла новина про Бет Гармон» словосполучення «шаховий світ» є метонімією, що дозволяє зосередитися на розповіді про Бет серед всього шахового співтовариства.
12. **Анафора:** У репліці (65) “*I see it, I want it, I get it*” (TQG, URL) «Я бачу це, я прагну цього, і я отримую це» застосовано анафору для підкреслення визначеності та рішучості Бет досягти своїх цілей.
13. **Символізм:** У реченні (66) “*The chessboard was her world, and the pieces were her army*” (TQG, URL) «Шахова дошка була її світом, а фігури - її армією» шахова дошка символізує світ Бет, а фігури - її зброю.

Отже, використання стилістичних засобів у романі “The Queen's Gambit” є ефективним засобом відображення образу головного героя, а саме мовної особистості Бет Гармон. Вони допомагають відтворити її характер та настрій, що забезпечує більш детальне та глибоке розуміння цього образу.

Зокрема, іронічні та саркастичні висловлювання Бет свідчать про її скептицизм та непокій. Описи, які відображають її почуття та сприйняття світу, наприклад, метафори та описові фрази, допомагають краще зрозуміти її емоційний стан та характер. Ці елементи надають образу мовної особистості реалістичності та глибини, що робить її живим та більш реалістичним персонажем для читача.

Крім того, використання стилістичних засобів у романі “The Queen's Gambit” мотивоване бажанням автора зробити текст цікавим та легким для читання. Стилiстичні засоби допомагають створити ритмічний, логічний та естетичний текст, який привертає увагу читача та залишає яскраві враження.

Використання метафор, порівнянь, епіфор, алегорій, гіпербол, паралелізмів, оксиморонів, іронії, епітетів, риторичних питань, метонімії, анафор та символізму у романі “The Queen's Gambit” допомагає:

- Покращити образність та виразність в описах Бет Гармон.
- Підсилити певні ідеї та характеристики персонажа.
- Створити ритм та емоційну глибину у тексті.
- Підкреслити теми та символіку у романі.
- Надати образу Бет більшої багатогранності.

Отже, мотивація використання конкретних стилістичних засобів у романі “The Queen's Gambit” досить комплексна та має багато аспектів. Вони допомагають створити портрет головної героїні, передати атмосферу того часу, а також зробити текст цікавим та естетичним.

ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ

Цілісний аналітичний аналіз цього розділу зумовлює такі висновки:

1. Спираючись на концепцію Крилової І.П. та Гордона Є.М., було проаналізовано основні граматичні засоби, що є маркерами репрезентації мовної особистості Бет Гармон в романі В. Тевіса “The Queen's Gambit”. У романі помічено часте використання різноманітних морфологічних форм, з них найчастіше: суфікси “-ness”, “-y”, “-er”, префікси “un-“, “dis-”.

2. Окрім цього, Бет вправно вживає дієслова у різних часових формах, найчастіше такі дієслова вживаються для вираження емоційності, рішучості, рідше – для опису процесу аналізу. В романі також використовуються іменники у різноманітних формах, що характеризують мовну особистість Бет Гармон до шахів, рідше – для позначення емоційного стану. Прикметники в романі також вжито для опису гри Бет в шахи, хоча частим є також вживання для позначення стану внутрішнього чи зовнішнього світу головної героїні. Тоді ж як для опису стилю гри використовуються прислівники, а дієприкметники – для опису дій головної героїні.

3. Широке використання таких синтаксичних засобів, як речення різної будови, безособові конструкції, вживання інверсій, повторів, складних синтаксичних підрядних та сурядних зв'язків надає можливість глибше дослідити мовну особистість Бет Гармон.

4. Яскравими елементами образу героїні також є вживання лексичних засобів. Найчастіше в романі вживаються професіоналізми, що всебічно описують майстерність Бет у грі в шахи. До того ж, часто зустрічається сленг, американізми, неологізми, жаргонізми та просторіччя, що показують новоденність роману, а також модерність образу головної героїні. Нечасто в романі також можна побачити архаїзми та арготизми, котрі додають впевненості мовному образу Бет. Рідко використовуються фразеологізми, що є чіткими ознаками емоційності в романі. Часте застосування синонімів, антонімів, паронімів та багатозначних слів свідчить про контрастність мовного образу головної героїні в романі.

5. Використання стилістичних засобів задля репрезентації мовної особистості в романі В. Тевіса "The Queen's Gambit" є дійсно частим та помітним. Автор дуже часто використовує метафори, порівняння, епітети, повтори, тоді як іронію, риторичні питання та інші стилістичні засоби можна зустріти в тексті рідше. Такі стилістичні засоби дозволяють автору передати більше інформації про внутрішній світ та характер головного персонажа. Вони

допомагають показати, як Бет сприймає світ, як вона виражає свої думки та почуття.

6. Наведені в цьому розділі лінгвостилістичні засоби, використані для репрезентації мовної особистості в романі “The Queen's Gambit” В. Тевіса, є конкретним важелем впливу на розуміння образу головної героїні Бет Гармон.

РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНИХ ЗАСОБІВ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ В ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ В. ТЕВІСА “THE QUEEN'S GAMBIT” УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

3.1 Фонографічні трансформації – транслітерація

Відомо, що фонографічні трансформації - це прийоми перекладу, які використовуються для передачі або відтворення особливостей звучання мови, звукових аспектів мовлення, а також акустичних особливостей тексту в перекладі. Ці трансформації допомагають створити атмосферу, передати акценти, інтонацію, фонетичні особливості персонажів і події, що відбуваються в тексті. До них належить транслітерація, транскрипція та транскодування. Але у романі “The Queen's Gambit” В. Тевіса, транслітерація використовується найчастіше саме для передачі особливостей мовлення, імен та акцентів персонажів, а також для відтворення інших фонетичних аспектів тексту. Нижче наведено приклади цих трансформацій:

– **Транслітерація імен і прізвищ:**

Оригінал (англійською): “*Beth Harmon*”

Транслітерація в українському перекладі: Бет Гармон.

У цьому прикладі ім'я “Beth” транслітеровано на українську мову як «Бет», а прізвище “Harmon” транслітеровано як «Гармон».

Або ж: оригінал (англійською): “*Benny Watts*”

Транслітерація в українському перекладі: «Бенні Ваттс»

– **Транслітерація фраз та словосполучень для передачі фонетики:**

Оригінал (англійською): (67) “*He said 'hello' with a strong accent*”. (TQG, URL)

Транслітерація в українському перекладі: «Він сказав 'гелло' із виразним акцентом.»

У цьому прикладі слово “*hello*” транслітеровано для передачі фонетики, а також акценту, який використовується персонажем.

– **Транслітерація назв шахових ходів:**

Оригінал (англійською): (68) “*Queen's Gambit Accepted*” (TQG, URL)

Транслітерація в українському перекладі: «Прийнятий гамбіт королеви».

У цьому випадку відбувається транслітерація слова “Gambit” у відповідник – «Гамбіт».

– **Транслітерація для музичних термінів:**

Оригінал (англійською): “piano forte”

Транслітерація в українському перекладі: «піано форте».

Отже, транслітерація важлива для збереження особливостей мовлення та імен персонажів у перекладі, а також для забезпечення правильного вимовлення та розуміння тексту та окреслення мовного персонажа роману.

Науковий аналіз використання транслітерації в романі “The Queen's Gambit” Волтера Тевіса для репрезентації мовної особистості Бет Гармон може бути проведений з урахуванням таких аспектів:

– **Транслітерація як літературний прийом:**

У романі, як літературному творі, транслітерація може бути використана як один із літературних прийомів для підсилення мовної ідентичності та унікальних рис персонажів. В даному випадку, транслітерація служить для передачі фонетичної вимови та акценту Бет Гармон.

– **Походження персонажа:**

Транслітерація може бути важливою для відтворення походження персонажа. У романі зазначено, що Бет Гармон належить до південних штатів США. Таким чином, використання специфічних транслітераційних правил для цього регіону може підкреслити її мовну ідентичність та надати їй більшу автентичність.

– **Спосіб подання діалогів:**

Транслітерація також може бути важливою у структурі діалогів в романі. Вона визначає, як читачі сприймають мову, якою розмовляють персонажі. Якщо автор обрав специфічну транслітерацію для Бет Гармон, це може вплинути на сприйняття мовного стилю та особистості персонажа.

– **Автентичність та іммерсивність:**

Використання транслітерації може сприяти більшій автентичності іммерсивного досвіду читача. Вона робить роман більш правдоподібним і допомагає читачам краще уявити собі мовний образ персонажа.

– **Вплив на читача:**

Вибір конкретних транслітераційних рішень може впливати на читача різними способами. Це може викликати відчуття екзотичності, глибокого відчуття місцевості або розуміння мовного контексту персонажа.

У цілому, використання транслітерації в романі має важливий вплив на сприйняття і репрезентацію мовної особистості Бет Гармон. Автор має можливість збагатити образ і розкрити характер Бет Гармон за допомогою цього прийому.

3.2.Лексико-семантичні трансформації

Відтворення лінгвостилістичних засобів репрезентації мовної особистості в перекладі роману В. Тевіса “The Queen's Gambit” на українську мову вимагає від перекладача вміння використовувати різні перекладацькі трансформації для передачі характеру та стилю мовлення персонажів. Тому можна виділити основні перекладацькі трансформації, котрі окреслюються при перекладі роману з англійської на українську мову.

Однією з поширених лексико-семантичних трансформацій є конкретизація. Конкретизація - це одна з важливих перекладацьких трансформацій, яка полягає у наданні більшої конкретності та деталей при передачі інформації. У перекладі роману В. Тевіса “The Queen's Gambit” ця трансформація може бути

використана для покращення репрезентації мовної особистості персонажів та створення більш насиченого образу.

До прикладу, Бет Гармон влучно конкретизує свою майстерність гри в шахи у прикладі: (69) *“I play chess every day, I am studying the Sicilian Defense, I won the Kentucky State Championship, I’m unbeatable in my own way”* (TQG, URL) «Я граю в шахи щодня, Я працюю над Сицилійським захистом, Я виграла чемпіонат штату Кентуккі, Я по-своєму неперевершена». Звертаємо увагу, що Бет доцільно конкретизує як саме вона грає в шахи і які досягнення отримує. Такий прийом з однієї сторони є характеристикою мовного персонажа Бет, а з іншої – елементом визначеності сюжету саме на шаховій темі.

Варто поглянути на наступну цитату з роману: (70) *“You’re not the girl we saw last night, you’re now the World Champion”* (TQG, URL) «Ви не дівчинка, яку ми бачили вчора вночі, ви тепер Чемпіонка світу». У цьому прикладі автор знову конкретизує унікальність Бет Гармон, він ніби відокремлює її від загальної групи «дівчат» і переносить до групи «чемпіонів». Застосування трансформації конкретизації допомагає поставити на цьому акцент.

Наступна цитата також є яскравим прикладом використання конкретизації при перекладі: (71) *“They’re calling you a wunderkind. I might have to start keeping a scrapbook.”* (TQG, URL) «Вони називають тебе шаховим вундеркіндом. Мені, мабуть, треба почати вести книгу записів.» При перекладі деталізується, що бет є саме «шаховим» вундеркіндом і це є дійсно влучним підкресленням її умінь.

Отже, проаналізувавши використання цієї трансформації у романі “The Queen's Gambit” Волтера Тевіса, використання конкретизації при перекладі впливає на репрезентацію мовної особистості Бет Гармон таким чином:

- Відтворення шахового жаргону:

Використання конкретизації в перекладі дозволяє точно відтворити цей жаргон і передати специфіку спілкування у шаховому середовищі. Наприклад, перекладач може правильно відтворити терміни, такі як «пас», «відкрита гра», щоб показати знання та інтерес Бет Гармон у світі шахів.

– **Мовна ідентичність персонажа:**

Бет Гармон має власну мовну ідентичність. Вона є носієм англійської мови, але може мати свої мовні особливості, такі як акцент, вимова чи вживання певних слів. Використання конкретизації допомагає передати ці мовні особливості, які вказують на характер та походження персонажа.

– **Діалоги та внутрішні думки:**

В романі “The Queen's Gambit” важливу роль відіграють діалоги та внутрішні думки персонажів, зокрема Бет Гармон. Використання конкретизації у перекладі дозволяє чітко передати тон, емоції та внутрішні конфлікти, що виникають у персонажів під час спілкування.

– **Контекст і культурні аспекти:**

Конкретизація також допомагає врахувати культурний контекст, в якому розгортається дія роману. В перекладі це може включати вживання відповідних виразів, образів та інших елементів, які є характерними для даної культури чи історичного періоду.

Загалом, використання конкретизації при перекладі роману може додати глибину та багатство в репрезентації мовної особистості Бет Гармон та зробити персонажа більш яскравим та живим для читачів, а головне – зрозумілим навіть в перекладеному тексті.

Наступною трансформацією із лексико-семантичного ряду, котра використовується при перекладі роману є генералізація. У перекладі роману “The Queen's Gambit” Волтера Тевіса, генералізація виявляється наступним чином:

– **Універсалізація тем і ідей:**

У процесі перекладу тексту, загальні теми і ідеї, які розглядаються у романі, виражаються більш універсально, щоб вони були зрозумілі та актуальні для аудиторії, що читає перекладений текст. Наприклад, тема зростання та самовдосконалення є вираженою у контексті розвитку головного персонажа.

– **Апріорне розуміння культурних відмінностей:**

При перекладі враховано можливі різниці в культурних та соціальних аспектах, щоб забезпечити краще розуміння тексту аудиторією, яка може не мати досвіду або знань, характерних для контексту оригінального тексту.

– **Узагальнення символічних образів:**

Символічні образи або метафори, які використовуються в оригінальному тексті, можуть бути узагальнені або переосмислені в перекладі, щоб вони могли бути сприйняті аудиторією на мові перекладу.

– **Узагальнення мовних особливостей:**

Мовні особливості персонажів, які вказують на їхній соціальний статус, акценти чи інші мовні нюанси, можуть бути виражені менш деталізовано або загально в перекладі, але з врахуванням характеру мовної особистості героїв.

Ці приклади генералізації використано при перекладі для забезпечення кращого розуміння та інтерпретації тексту аудиторією, яка читає роман в іншій мові. Головна мета полягає в тому, щоб передати центральні теми, ідеї та символи роману, зберігаючи при цьому їхню загальну суть і значущість.

До прикладу, в цитаті (72) “*She opened with a pawn, as she always did*” (TQG, URL) маємо варіант перекладу «Вона відкрилася шаховою фігурою, як і завжди.», де відбулась трансформація генералізації «пішака» до шахової фігури. В такому контексті автор дає можливість читачу звернути увагу на те, що Бет як завжди має проторений шлях початку гри і в будь-якому випадку він буде переможним.

Окрім того, важливим елементом перекладеного тексту роману є використання модуляції. Модуляція відкриває текст і героїв з різних сторін:

До прикладу, у цитаті : (73) “*Perhaps she saw the irony of it all, as she faced the same position on the board that she had seen in the ceiling at Methuen so many years before.*” (TQG, URL) «Можливо, в цьому була іронія долі, адже вона побачила на дошці ту саму позицію, яку багато років тому бачила на стелі в Метуені» для читача є більш зрозумілою вихідна фраза після модуляції – «іронія долі», саме так надається більш емоційне значення діям Бет.

В іншому випадку, модуляція відбувається за допомогою використання фразеологічних сполучень: (74) “*I was so proud of myself when I found an error in a Morphy game, and now someone’s done it to me.*” (TQG, URL) «Я так пишалася собою, коли виявила камінь спотикання в грі Морфі, а ось тепер хтось знайшов такий камінь в моїй грі.» Завдяки використанню модуляції, «помилка» стає «каменем спіткання», адже саме такий варіант передає повне контекстуальне значення та акцентує на знаннях Бет.

Наступним прикладом використання модуляції виступає варіант (75) “*You’ve Been The Best At What You Do For So Long, You Don’t Even Know What It’s Like For The Rest Of Us.*” (TQG, URL) «Ти Була Кращою У Своєму Ремеслі Так Довго, Що Навіть Не Уявляєш, Як Воно Іншим». У цьому випадку «Ремесло» є замінною конструкцією сполученню “What You Do For So Long”. Саме такий варіант є найбільш зрозумілим у контексті гри в шахи, а також використання трансформації дозволяє зробити перекладений текст автентичним, адже основна ціль- передати важливість заняття Бет Гармон, суть гри в шахи та вагомість цього ремесла у її житті.

Отже, використання модуляції при перекладі роману “The Queen's Gambit” для репрезентації мовної особистості Бет Гармон зумовлене такими чинниками:

– **Адаптація до епохи та соціокультурного контексту:**

Роман “The Queen's Gambit” розгортається у певному історичному і соціокультурному контексті. Модуляція включає в себе використання слів,

виразів та конструкцій мови, які були б типовими для того періоду чи середовища, у якому діє Бет Гармон.

– **Передача емоцій та внутрішніх станів:**

Мова Бет Гармон модульована для передачі її емоцій та внутрішніх станів. Наприклад, у роздумах або монологіях перекладач може використовувати мовні засоби для передачі її психологічного стану.

– **Використання літературних прийомів:**

Модуляція включає в себе використання літературних прийомів, таких як алітерація, асонанс, ритм, метафори тощо, які допомагають передати особливості мови Бет Гармон та підкреслити її мовну індивідуальність.

– **Зміна тону та стилю мовлення:**

В залежності від ситуації, перекладач може модулювати тон та стиль мовлення Бет Гармон. Наприклад, у діалогах з різними персонажами її мова може бути більш різноманітною та варіативною.

Ці приклади показують, як модуляція може бути використана для того, щоб коректно та ефективно передати мовну особистість Бет Гармон у перекладі роману. Це допомагає зберегти мовну індивідуальність персонажа та зробити його більш живим та автентичним на іншій мові.

Отже, використання лексико-семантичних трансформацій, таких як конкретизація, генералізація та модуляція, має значущий вплив на коректність перекладу роману. Однак правильність чи некоректність перекладу залежить від того, наскільки ефективно та адекватно вони застосовуються з урахуванням контексту та специфіки оригінального тексту.

3.3 Лексико-граматичні трансформації

Лексико-граматичні трансформації при перекладі роману “The Queen's Gambit” для репрезентації мовної особистості Бет Гармон мають на меті

відтворити її унікальний стиль мовлення, відзеркаливши індивідуальні риси, словниковий запас та особливості виразності на новій мові. Відомо, що лексико-граматичні трансформації - це зміни та адаптації у використанні слів, граматики і структури мови при перекладі для відтворення специфічних особливостей мовної особистості персонажа.

Однією з найпоширеніших трансформацій лексико-граматичного ряду є антонімічний переклад. До прикладу: (76) *“And what did being women have to do with it? She was better than any male player in America. She remembered the Life interviewer and the questions about her being a woman in a man's world. To hell with her; it wouldn't be a man's world when she finished with it.”* (TQG, URL) «Що тут було спільного з тим, що вона не була чоловіком? Вона була кращою за будь-якого гравця чоловічої статі в Америці. Вона пам'ятала того інтерв'юера з "Лайф" і його запитання щодо того, що вона не чоловік в суцільно чоловічому світі. До біса все це; світ відтепер стане жіночим, коли вона зіграє в ньому.» Задля влучного перекладу використано трансформацію антонімічного перекладу “woman” перекладено як «чоловік», а чоловічий світ перекладено як жіночий. Така адаптація при перекладі спершу є зверненням до гендерної теми, адже при перекладі акцентується саме жіноча сутність Бет Гармон і превілеювання жіночності в суто «чоловічому» світі. По-друге, така трансформація вирізняє значущість Бет Гармон у шаховому світі серед чоловіків саме як гравця-жінки і жінки-переможця.

Отож, антонімічний переклад (переклад з використанням антонімів) відіграє важливу роль при перекладі роману “The Queen's Gambit” для репрезентації мовної особистості Бет Гармон, адже завдяки цій трансформації акцентується наступне:

– **Підкреслення контрастів в характері:**

Бет Гармон має складну та багатогранну особистість. Використання антонімів при перекладі може допомогти підкреслити контрастні аспекти її характеру, відображаючи її суперечливість та емоційну спектральність.

– **Передача внутрішньої боротьби:**

Бет часто зіштовхується зі своїми внутрішніми конфліктами та суперечностями. Використання антонімів може відобразити її внутрішню боротьбу та суперечливі емоції.

– **Створення літературної виразності:**

Антонімічний переклад може додати літературної виразності тексту і зробити його більш образним і захоплюючим для читача.

– **Вираження динаміки сцен і дій:**

Антоніми можуть допомогти передати динаміку сцен, подій та дій персонажа, роблячи переклад більш живим і напруженим.

– **Підсилення тематичних мотивів:**

Використання антонімів може допомогти підсилити тематичні мотиви роману, такі як боротьба, дорослішання, перемоги і поразки.

Загалом, антонімічний переклад відіграє важливу роль у відображенні мовної особистості Бет Гармон, надаючи тексту глибокий сенс і структурну складність, які характеризують її як унікальний персонаж.

Наступною трансформацією, котра часто використовується при перекладі роману є граматична заміна. Влучним прикладом виступає наступний варіант:

(77) *“There had been nights when she was so involved in chess that she had slept without pills. But this wasn't one of them. She could not think about chess.”* (TQG, URL) *«Бували ночі, коли вона так захоплювалася шахами, що спала без пігулок: але це була не одна з них, адже вона не могла думати про шахи.»* У цьому випадку, при перекладі відбулася заміна структурного типу речення, адже з декількох простих речень утворено одне складне. Саме такий підхід сприймається читачем легше в цьому контексті.

У наступному ж прикладі (78) *“Maybe that's why I call you Harmon. Instead of Elizabeth.”* *She began setting up the pieces on the board. “It's Beth.”*

“I’d rather call you Harmon.” (TQG, URL) «Може, саме тому я називаю тебе Гармон? Замість Елізабет.” . Вона почала розміщувати фігури на дошці. "Це ти, Бет." " Можна я називатиму тебе Гармон?» – при перекладі знову відбувається граматична заміна і змінюється комунікативний тип речення. Адже відбулась заміна із розповідних речень на питальні. У двох випадках ці питальні речення є риторичними. Такий підхід вирізняється ще більшою виразністю по відношенню до персонажа Бет Гармон.

Використання граматичної заміни при перекладі роману “The Queen's Gambit” для репрезентації мовної особистості Бет Гармон може надати наступні переваги:

– **Відображення стилю мовлення:**

Граматична заміна дозволяє відтворити унікальний стиль мовлення Бет Гармон. Вона може використовувати специфічні граматичні конструкції або змінювати структуру речень, що є характерними для її мови.

– **Підсилення індивідуальних лінгвістичних особливостей:**

Граматична заміна дозволяє підкреслити індивідуальні риси мовної особистості Бет Гармон, такі як її інтелект, освіта чи стиль виразності.

– **Виразність емоцій:**

Ця техніка дозволяє підсилити виразність емоцій та ставлення персонажа до подій і дій. Вона може використовувати різні граматичні засоби для передачі своїх почуттів та емоцій.

– **Подача внутрішніх конфліктів:**

Граматична заміна може відобразити внутрішні конфлікти мовної особистості, включаючи її суперечливі думки та роздуми.

– **Підкреслення тематичних аспектів:**

Використання граматичної заміни може підсилити тематичні аспекти роману, такі як боротьба, перемоги і поразки.

Усі ці аспекти сприяють більш чіткій та виразній репрезентації мовної особистості Бет Гармон у перекладі роману, допомагаючи передати її характер та унікальний стиль мовлення.

Також в романі при перекладі використовуються трансформації додавання та вилучення. Яскравим прикладом цього є наступний варіант: (79) “*You’ll have your time in the sun, but for how long? You’ve got so much anger in you.*” (TQG, URL) «Тобі дадуть погрітися на сонці, але чи надовго? В тобі стільки гніву.» У цьому уривку використано додавання у фразі «погрітися на сонці», таким чином вираз набуває фразеологічного значення та стає зрозумілим читачеві. В наступному реченні: (80) “*You’ll have to be careful.*” (TQG, URL) «Будь обережна». при перекладі вилучається фраза «Тобі потрібно бути обережною» і трансформується у «Будь обережна», що є звичним для сприйняття.

У наступному прикладі (81) “*We’re not. You destroy everyone you play, Harmon. I can only lose so much.*” (TQG, URL) «Ні, ми не граємо. Гармон, ти нищиш усіх, з ким граєш. Я не можу так багато пережити.» для розуміння контексту відбулося додавання у реченні «Ні, ми не граємо». Така трансформація відбулась, аби співпадати із граматичною структурою речень в українській мові і аби читач зрозумів речення – воно має бути повним. Завдяки такому підходу можна аналізувати мовну особистість Бет Гармон без втрати контексту.

Отже, використання додавання та вилучення при перекладі роману “The Queen's Gambit” для репрезентації мовної особистості Бет Гармон може мати наступні переваги:

Додавання:

- **Підкреслення важливих деталей:**

Додавання додаткових елементів у перекладі може допомогти відзначити важливі деталі або акценти, які мають значення для розуміння характеру Бет Гармон.

– **Покращення розуміння контексту:**

Додавання пояснень або додаткового тексту може поліпшити розуміння читача щодо ситуацій, в яких знаходиться Бет, і її реакцій на них.

– **Підвищення емоційної виразності:**

Додавання виразних слів або фраз може підсилити емоційну виразність мовлення Бет Гармон і зробити її персонажа більш живим і відчутним.

Вилучення:

– **Спрощення тексту:**

Вилучення зайвих деталей або повторів може спростити текст і робити його більш лаконічним і легким для розуміння.

– **Підкреслення суті:**

Вилучення може допомогти виокремити основні ідеї та сутність тексту, що дозволяє зосередити увагу на важливих моментах.

– **Підвищення напруження:**

Вилучення може створити напруження та суспільність у тексті, підкреслюючи таємничість чи невизначеність.

Такі трансформації додавання та вилучення при перекладі допомагають адаптувати текст під вимоги нової мови та аудиторії, зберігаючи при цьому його сенс і індивідуальність.

Окрім того, при перекладі роману В. Тевіса “The Queen`s Gambit” використано транспозицію. До прикладу: (82) “*I'm not just playing one person, I'm playing the whole world.*” (TQG, URL) «Я граю за увесь світ, тож граю зовсім не одна». При перекладі відбулася структурна транспозиція частин

речення задля коректного зображення інформації та показу пристрасі Бет Гармон під час гри в шахи.

Наступним прикладом транспозиції є : (83) “*She had three thousand dollars in her savings account*” (TQG, URL) «На її депозитному рахунку було три тисячі доларів». Такий варіант використання транспозиції частин речення є частим у перекладі роману. Це свідчить про те, що для україномовного читача є кращим сприйняття саме такого варіанта перекладу.

Використання транспозиції при перекладі роману “The Queen's Gambit” для репрезентації мовної особистості Бет Гармон надає такі можливості:

– **Передача непередбачуваності мови Бет:**

Бет Гармон є персонажем з непередбачуваною та креативною мовною особистістю. Використовуючи транспозицію, перекладач може передати її нестандартний спосіб виразу, змінюючи порядок слів або фраз для створення ефекту непередбачуваності.

– **Підкреслення важливих деталей:**

Транспозиція може використовуватися для підкреслення важливих деталей в мовленні Бет. Перекладач може змінювати порядок слів, щоб акцентувати увагу читача на ключових моментах її мовного висловлення.

– **Літературна виразність:**

Транспозиція може додати літературної виразності тексту, роблячи його більш художнім і цікавим для читача. Це особливо важливо в романі, де стиль гри в шахи Бет є важливим елементом.

– **Емоційна виразність:**

Зміна порядку слів може допомогти передати емоційну виразність мовлення Бет. Перекладач може використовувати цю техніку, щоб підсилити емоційні реакції персонажа на події в романі.

– **Створення автентичного стилю:**

Транспозиція дозволяє створити автентичний стиль мовлення, який відповідає особливостям персонажа і робить переклад більш відповідним мовній особистості Бет Гармон.

Всі ці аспекти використання транспозиції при перекладі сприяють більш точній та виразній репрезентації мовної особистості Бет Гармон у перекладі роману, дозволяючи читачам краще зрозуміти і відчувати її як унікального персонажа.

Окрім цього, до лексико-граматичних трансформацій, котрі використовуються в романі належить також описовий переклад. Одним із яскравих прикладів є такий варіант: (84) *“It was considered a privilege, and Beth was the best student in the class, even though she was the youngest.”* (TQG, URL) «Це вважалося привілеєм, і Бет найкраще навчалась серед класу, хоча була наймолодшою». У такому випадку використовується описовий переклад «*вона навчалась найкраще серед класу*», як оптимальний варіант для коректної передачі унікальності Бет Гармон.

Також у перекладі використовується трансформація з метою компенсації втрати елементів оригіналу (85) *“She had three thousand dollars in her savings account”* (TQG, URL) «На її рахунку лежало непорушно три тисячі доларів для користування». У такому разі, вираз «для користування» компенсує значення «депозитного» рахунку.

Ще одним прикладом вживання лексико-граматичних трансформацій при перекладі є цілісне перетворення. До прикладу : (86) *“You just let them blow-by, and you go on ahead and do just what the hell you feel like.”* (TQG, URL) «Просто дозволь їм промайнути повз, а ти продовжуй робити те, що, в біса, відчуваєш, що хочеш». Переклад «роби те, що, в біса, хочеш» є абсолютним вираженням сенсу оригіналу, котрий передано ані словниковим, ані контекстуальним відповідником, але саме такий варіант показує всю унікальність виразу. Саме завдяки використанню цілісного перетворення можливо досягнути такого успіху при перекладі.

Узагальнюючи, використання описового перекладу, компенсації та цілісного перетворення при перекладі роману “The Queen's Gambit” для репрезентації мовної особистості Бет Гармон надає наступні переваги:

Описовий переклад:

– Підкреслення деталей:

Описовий переклад дозволяє докладно відтворити деталі мовлення та висловлювань Бет Гармон, зокрема її вирази обличчя, манеру говорити, жести, тон голосу тощо. Це робить її мовлення більш живим і реалістичним.

– Акцент на життєвому досвіді:

Описовий переклад дозволяє передати досвід та події, які вплинули на мовну особистість Бет. Наприклад, описувати її досвід в шахових турнірах та інші важливі події, що формували її мову.

Компенсація:

– Передача втраченої інформації:

Компенсація дозволяє відтворити в перекладі інформацію або аспекти мовлення, які можуть бути втрачені при перекладі, забезпечуючи повноту і точність мовлення Бет Гармон.

– Збереження індивідуальності:

Ця стратегія дозволяє зберегти індивідуальні риси мовлення, такі як сленгові вирази або лексичні особливості, які характеризують Бет.

Цілісне перетворення:

– Адаптація до культурного та мовного контексту:

Цілісне перетворення може включати зміни в мовному виразі, які адаптовані до культурного та мовного контексту цільової аудиторії. Наприклад, це може включати аналогічні вирази чи фрази, які були б більш зрозумілими і природними для читачів нової мови.

– Підкреслення мовної індивідуальності:

Використання цих стратегій дозволяє підкреслити мовну індивідуальність Бет Гармон та передати її як унікального персонажа з власним стилем мовлення.

Загалом, описовий переклад, компенсація та цілісне перетворення допомагають створити більш відповідний та виразний переклад роману, який передає мовну особистість Бет Гармон у всій її багатогранності та складності.

Отже, лексико-граматичні трансформації, такі як антонімічний переклад, граматична заміна, додавання, вилучення, транспозиція, описовий переклад, компенсація та цілісне перетворення, використовуються в перекладі роману “The Queen's Gambit” для:

- Підкреслення індивідуальності мовної особистості Бет Гармон.
- Передачі виразності та емоцій в її мовленні.
- Адаптації до культурного та мовного контексту цільової аудиторії.
- Створення літературного образу персонажа.
- Підсилення стилю мовлення Бет Гармон.

Ці трансформації допомагають зробити переклад більш точним та відповідним мовній особистості Бет Гармон.

ВИСНОВКИ ДО ТРЕТЬОГО РОЗДІЛУ

Після комплексної роботи над третім розділом можна зробити наступні висновки:

1. Лінгвостилістичні засоби репрезентації мовної особистості в перекладі роману В. Тевіса “The Queen's Gambit” було розглянуто на основі фонографічних трансформацій (транслітерація), лексико-семантичних та лексико-граматичних, що дозволяють проаналізувати використання трансформацій у найбільш широкому розумінні.

2. Використання фонографічної трансформації- транслітерації допомагає зберегти фонетичну схожість між оригінальними висловами та їх перекладом,

що дозволяє читачам відчувати близькість до оригіналу і вимову персонажів. Загалом, використання транслітерації допомагає зберегти фонетичну близькість і вимову персонажів, підкреслюючи їх лінгвостилістичну індивідуальність та надаючи перекладу більшу точність і автентичність.

3. Використання лексико-семантичних трансформацій, зокрема конкретизації, генералізації та модуляції, в перекладі роману “The Queen's Gambit” В. Тевіса обґрунтоване тим, що конкретизація базується на лексичній та семантичній точності перекладу. Вона дозволяє передати конкретні деталі, які можуть бути важливими для розуміння контексту або культурних нюансів. Конкретизація використовується для збільшення специфічності мовного виразу та збереження оригінальних відтінків.

4. У перекладі роману конкретизація використовується з частотою подібною генералізації.

5. Генералізація, навпаки, звужує деталізацію тексту та передає загальні ідеї або концепції. У перекладі роману, ця стратегія використана для зосередження уваги на основних аспектах дослідження або теорії, або для забезпечення більшої лаконічності в тексті.

6. Модуляція ж відповідає за зміну стилю, тону та емоційної виразності тексту. В науковому контексті, модуляція може допомогти виокремити ключові аспекти оригінального тексту, які необхідно передати в перекладі. Вона обґрунтована на основі літературних та стилістичних аналізів оригіналу. За частотою використання модуляція не поступається конкретизації, адже є вагомим інструментом для перекладача.

7. Також в перекладі роману зустрічається використання лексико-граматичних трансформацій. Перекладач часто вдається до застосування антонімічного перекладу, аби поставити контраст між подіями роману і зосередити увагу на емоційності мовного героя Бет Гармон.

8. Граматична заміна є інструментом відтворення граматичної структури оригінального тексту в цільовій мові, забезпечуючи логічність та зрозумілість перекладу.

9. Додавання та вилучення використовуються із однаковою частотою, адже інколи є навіть взаємозамінними трансформаціями, корті допомагають краще окреслити мовний образ головної героїні. На рівні з ними використовується описовий переклад, аби надати певних кордонів діям та героям роману, зберігаючи автентичність перекладу.

10. Зважаючи на меншу частоту використання, компенсація та цілісне перетворення в перекладі роману “The Queen's Gambit” В. Тевіса все ж відіграють важливу роль для збереження смислової цілісності: Компенсація та цілісне перетворення можуть бути використані, коли точний аналог або відтворення оригіналу неможливе або недоречне.

11. Отже, коректне використання фонографічних трансформацій, лексико-семантичних та лексико-граматичних є ключем до репрезентації мовної героїні Бет Гармон навіть у мові перекладу без порушення автентичності образу.

ВИСНОВКИ

У моїй кваліфікаційній роботі було розкрито тему «Лінгвостилістичні засоби репрезентації мовної особистості в романі В. Тевіса “The Queen's Gambit” та особливості їх відтворення у перекладі українською мовою». Здійснено комплексний аналіз особливостей лінгвостилістичних засобів репрезентації мовної особистості та досліджено специфіку використання таких засобів при перекладі.

В ході дослідження, у першому розділі роботи, було проаналізовано поняття «мовна особистість» у лінгводидактичному, психолінгвістичному, соціолінгвістичному й лінгвокультурологічному аспектах. Було з'ясовано, що структура мовної особистості у контексті лінгвістики репрезентується вербально-семантичним, лінгвокогнітивним і мотиваційним рівнями, у художньому контексті – шляхом виокремлення портрету мовної особистості.

Завдяки аналізу було з'ясовано теоретичну модель мовної особистості. Окрім цього, в дослідженні розкрито особливості представлення мовної особистості в художньому дискурсі й описано критерії розмежування понять мовної особистості, мовного портрету та мовленнєвого портрету. У результаті, мовна особистість є основним поняттям, у складі якого функціонує мовний портрет, доповнений мовленнєвим портретом.

В роботі також репрезентовано наукові інтерпретації структури мовної особистості та охарактеризовано її основні рівні, що дозволяє дійти висновку про те, що поняття «мовна особистість» є абсолютно комплексним і різні науковці трактують його своїм чином. Головним чином прийнято розділяти структуру мовної особистості за мовною, комунікативною компетенціями та тезаурусом.

У другому розділі кваліфікаційної роботи було досліджено лінгвостилістичні засоби вираження мовної особистості в романі В.Тевіса “The Queen's Gambit”. В результаті цілісного аналітичного аналізу було

здійснено аналіз граматичних, лексичних та стилістичних засобів, котрі стали ключовими у відтворенні перекладу. Дослідження граматичних засобів у романі “The Queen’s Gambit” задля характеристики мовної особистості головної героїні дозволило нам краще зрозуміти структуру мови та зв’язок між формою та змістом, які взаємодіють у створенні мовної особистості Бет Гармон, адже оперування різними морфологічними будовами та вправне користування синтаксичними елементами стало вирішальним моментом у побудові мовної особистості Бет Гармон.

Досліджено використання різноманітних лексичних засобів, таких як професіоналізми, американізми, архаїзми, фразеологізми, арготизми, неологізми, багатозначні слова, синоніми, антоніми, пароніми, а також просторічні слова в романі “The Queen's Gambit” і зроблено висновок, що такі засоби впливають на розуміння тексту, додають йому автентичності та зберігають цілісність перекладу.

Крім того, використання стилістичних засобів у романі “The Queen's Gambit” мотивоване бажанням автора зробити текст цікавим та легким для читання. З’ясовано, що застосування метафор, порівнянь, епіфор, алегорій, гіпербол, паралелізмів, оксиморонів, іронії, епітетів, риторичних питань, метонімії, анафор та символізму у романі “The Queen's Gambit” підкреслює та висвітлює основні теми роману, при цьому звертаючи увагу на впливовість образу головної героїні.

Також у роботі досліджено та з’ясовано специфіку перекладу лінгвостилістичних засобів у перекладі роману В.Тевіса “The Queen's Gambit” українською мовою. У третьому розділі широко розглянуто лінгвостилістичні засоби репрезентації мовної особистості в перекладі на основі фонографічних (транслітерація), лексико-семантичних та лексико-граматичних трансформацій.

Фонетичну схожість між оригінальними висловами та їх перекладом збережена завдяки вдалому використанню транслітерації при перекладі, а

лексико-семантичні трансформації, зокрема конкретизація, генералізація та модуляція дозволили передати конкретні деталі, які є важливими для розуміння контексту або культурних нюансів.

Тоді як лексико-граматичні трансформації, котрі представлені в перекладі застосуванням антонімічного перекладу, граматичної заміни, додавання, вилучення та інших трансформацій вплинули на наближеність тексту перекладу до оригіналу, підкреслили індивідуальність мовної особистості Бет Гармон. Завдяки застосуванню цих стратегій відбулась повна адаптація тексту до культурного та мовного контексту цільової аудиторії.

Отже, завдяки комплексному аналізу особливостей лінгвостилістичних засобів репрезентації мовної особистості в романі В.Тевіса “The Queen's Gambit” і специфіки їх відтворення в перекладі українською мовою було вирішено поставлені завдання на початку дослідження і їх результати висвітлено в ході дослідження.

Отримані результати в ході дослідження є певним внеском до мовознавчих наук та перекладознавства, тому їх можливо використовувати у викладанні практичного курсу перекладу, стилістики англійської та української мов у вищій школі.

Перспективою роботи в подальшому є поглиблене дослідження впливу на розуміння сюжету за допомогою використання лінгвостилістичних засобів вираження мовної особистості в романі В.Тевіса “The Queen's Gambit” саме у драматичному мінісеріалі американського режисера, котрий є адаптацією книги роману. Мінісеріал вважається повністю продубльованим на українську мову станом на 2023 рік, що і є матеріалом можливого подальшого дослідження. Можливим напрямом роботи може виступати дослідження в призмі застосування лінгвостилістичних засобів при усній адаптації-перекладі тексту мінісеріалу “The Queen's Gambit” на українську мову.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрейчук Н. І. *Одиниці дискурсу у різних програмах мовознавчих досліджень. Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія : Філологічні науки (мовознавство). Дрогобич (2014) № 1. С. 7–12.*
2. Бацевич Ф. С. *Основи комунікативної лінгвістики.* Київ : Академія, (2009). 376 с.
3. Бережна М. В. *Відтворення мовленнєвої характеристики персонажів (на матеріалі англomовних художніх текстів та їх перекладів українською мовою).* Science and Education a New Dimension. Philology. (2017). № 34. Вип. 124. С. 11–15.
4. Білецька О. *Становлення графічної лінгвістики як комплексної науки: аналітичний погляд.* Вісник ХДУ. Серія Лінгвістика. №19. (2013). С.18–27
5. Білецька О. *Чинники формування графічних новацій у постмодерністському художньому тексті.* Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія “Філологічні науки”. Мовознавство. № 3. (2015). С. 34– 41
6. Біляєв О. М. *Лінгводидактика рідної мови.* Київ : Генеза, (2005). 180 с.
7. Боринштейн Є. *Соціокультурні особливості мовної особистості.* Соціальна психологія. (2004). № 5. Вип. 7. С. 63–72.
8. Бялик В.Д. *Експресивна метафора як засіб формування значення англійських неологізмів.* Науковий вісник Чернівецького університету. Германська Філологія. (2014). Вип. 708–709. С. 33–36.
9. Вашуленко М. *Формування мовної особистості молодшого школяра в умовах переходу до 4-річного початкового навчання.* Початкова школа. (2001). № 1. С. 11–14.

10. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* (з дод. і допов.) / Вербальний / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. 5-те вид. Київ : Ірпінь : Перун, 2005. ISBN 966-569-013-2.
11. Гайдук Г. *Концепт як базове поняття когнітивної лінгвістики*. URL:http://www.rusnauka.com/27_SSN_2012/Philologia/3_117439.cioc.htm (дата звернення: 29.01.2023).
12. Гливінська Л. *Об'єкт неолінгвістики – мультимодальність: завдання і рішення*. Science and Education a New Dimension. Philology, VI(52), Issue: 177, (2018). С. 23–26.
13. Голик С. *Мовна особистість як об'єкт лінгвокультурологічних досліджень*. Вісник Львівського університету. (2013). № 21. С. 258–264.
14. Голуб Н. Б. *Риторика у вищій школі*. Черкаси : Брама-Україна, (2008). с. 400
15. Голубовська І. О. *Мовна особистість як лінгвокультурний феномен*. Studia Linguistica. 2008. № 1. С. 25–33. URL: <http://studia-linguistica.knu.ua/wp-content/uploads/2018/10/2008-1-25-33-Голубовська-І.О..pdf> (дата звернення: 29.01.2023).
16. Горіна Ж. Д. *Лінгвокреативність у мовленнєвій репрезентації елітарної мовної особистості*. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (педагогічні науки). № 15. Вип. 226. (2011). С. 94–102.
17. Гриджук О. Є. *Мовна особистість як актуальний об'єкт дослідження в сучасній лінгводидактиці*. Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. (2016). № 42. Вип. 87. С. 24–27.
18. Дудар О. *Лінгвостилістичні особливості (портретизації персонажа (на матеріалі роману Теодора Драйзера “Оплот”))*. Мовознавство. (2013). № 2. С. 67–69.
19. Дудик П. С., Прокопчук Л. В. *Синтаксис української мови: підручник*. Київ: Видав. центр «Академія», (2010). с.384.

20. Єрмоленко С. Я., Бибик С. П., Тодор О. Г. *Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів* / за ред. С. Я. Єрмоленко. Київ : Либідь, 2001. 222 с.
21. Єщенко Т. А. *Лінгвістичний аналіз тексту*. Київ : Вид. центр «Академія», (2009). 264 с.
22. Жигалкіна Ю. *Вторинна мовна особистість у контексті міжкультурної комунікації*. Наукові праці. Філологія. Мовознавство. (2017). № 282. Вип. 294. С. 36–39.
23. Журавель Т. В., Хайдарі Н. І. *Поняття перекладацьких трансформацій та проблема їх класифікації*. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. (2015). №19. С. 148–150.
24. Загнітко А. П. *Лінгвоіндивідуації та лінгвоіндивідуалізації в епістолярному дискурсі : закономірності реалізації мовної особистості*. Лінгвокомп'ютерні дослідження. (2016). № 9. С. 121–143.
25. Іваницька М. Л. *Мовна особистість перекладача як чинник впливу на продукт перекладу (на матеріалі роману Б. Леберта Крейзі)*. Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. (2012). № 21. С. 147–159.
26. Карабан В. І, Мейс Дж. *Переклад з української мови на англійську мову*. Вінниця : Нова книга, (2003). с. 608 .
27. Клименко О. *Лінгвокреативний потенціал авторських інновацій в художньому дискурсі*. Нова філологія. (2016). Вип. 68. С. 89–94.
28. Коптілов В. В. *Актуальні питання українського художнього перекладу*. Київ, (1971). с.132.
29. Крилова І.П., Гордон Є.М. *Граматика сучасної англійської мови: Підручник для ін-тів і фак-тів інозем. мов. 7-е вид. М.: Книжковий дім «Університет», (2001). с.448.*

30. Крочук Ю. В. *Мовна особистість як об'єкт дослідження антропоцентричних лінгвістичних студій*. Молодий вчений. (2015). № 2. Вип. 17. С. 202–204.
31. Кулик О. *Мовна й мовленнєва особистість: проблема дефініцій*. Теоретична і дидактична філологія. (2014). № 17. С. 76–89.
32. Куранова С. І. *Проблеми дослідження мовної особистості у психолінгвістиці*. Вісник Маріупольського Державного Університету. (2017). № 16. С. 90–97.
33. Лавриненко О. *Профілі мовної особистості*. Психолінгвістика. (2010). № 6. С. 56–63.
34. Ласінська Т. А. *Стилістичні перекладацькі трансформації при відтворенні англійських архаїзмів в українських перекладах*. Science and Education a New Dimension. Philology. № 6. Вип. 47. С. 33–35.
35. Мазєпова О. В. *Еволюція поняття "мовна особистість" у сучасних лінгвістичних дослідженнях*. Мовні і концептуальні картини світу. (2014). № 48. С. 274–286. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mikks_2014_48_27 (дата звернення: 28.01.2023).
36. Максимов С. Є. *Практичний курс перекладу (англійська та українська мови)*. Теорія та практика перекладацького аналізу тексту для студентів факультету перекладачів та факультету заочного та вечірнього навчання : навчальний посібник. Київ : Ленвіт, (2006). с.157.
37. Мацько Л. І. *Аспекти мовної особистості у перспекції педагогічного дискурсу*. Дивослово. (2006). № 7. С. 2–4.
38. Мацько Л. І. *Мовна особистість Андрія Малишка як лінгвокультурологічний феномен національного виховання у світлі лінгвофілософії*. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. (2013). № 20. С. 141–146.

39. Насалевич Т. В. *Класифікація портретних описів*. Науковий вісник Чернівецького університету. (2002). № 136. С. 48–52.
40. Науменко Л. П. *Практичний курс перекладу з англійської мови на українську = Practical Course of Translation from English into Ukrainian*. Вінниця : Нова Книга, (2011). с. 136.
41. Ницполь В. І. *Мовна особистість персонажа серійного вбивці (на матеріалі американської прози ХХ століття)* : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Івано-Франківськ, (2018). с. 233.
42. Новікова К. О. *Методи відтворення стилістичних фігур і тропів у процесі перекладу художніх текстів*. Одеський лінгвістичний вісник. (2016). № 7. С. 272–276. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/olinv_2016_7_62 (дата звернення: 28.01.2023).
43. *Особливості художнього перекладу : лексико-семантичний аспект* / Т. Жужгіна-Аллахвердян та ін. Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, (2020). с.126.
44. Пастернак Т. А. *Проблема рольової диференціації комунікантів у сучасних дискурсивних дослідженнях*. Вісник ХНУ. Серія : Дискурсологія: семантика і прагматика. (2013). № 1052. С. 27–30.
45. Пентилюк М. І. *Мовна особистість учня в перспективі мовленнєвого спілкування*. Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики. Київ : Ленвіт, (2011). С. 80–84.
46. Писаренко К. В. *Типологія мовних портретів персонажів у художніх текстах триптиху “Хресна проща” Р. Іваничука : змістовий аспект*. Лінгвістичні дослідження : Зб. наук. праць ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. (2015). № 42. С. 150–155.
47. *Практика перекладу /Translation Practice*. Л. Славова та ін. Київ : Логос, (2019). 386 с.
48. Редько Є. О. *Українська мовна особистість і арго (на прикладі семантичних назв осіб за спорідненістю і свояцтвом)*. Науковий

- часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія Філологічні науки (мовознавство і літературознавство). (2014). № 5. С. 212–218.
49. Романченко А. *Синтаксична репрезентація мовної особистості вченого-лінгвіста*. Мова : класичне – модерне – постмодерне. (2017). № 3. С. 111–121. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Langcmp_2017_3_15 (дата звернення: 29.01.2023).
50. Селіванова О. О. *Актуальні напрями сучасної лінгвістики (аналітичний огляд)*. Київ : Фітосоціоцентр, (1999). 147 с.
51. Стріха М. *Український художній переклад : між літературою і націєтворенням*. Київ : Факт – Наш час, (2006). с.344.
52. Сюта Г. М. *Лінгвосвіт поезії авторів Нью-Йоркської групи : монографія*. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, (2010). с.164.
53. Ущина В. А. *Позиціонування суб'єкта в англomовному дискурсі ризику : соціокогнітивний аспект*. Луцьк : Вежа-Друк, (2015). с.380.
54. Черноватий Л. І, Карабан В. І. *Переклад англomовної економічної літератури*. Вінниця : Нова книга, (2007). с.416.
55. Шаповал А. С. *Лінгвокультурологічна характеристика мовної особистості персонажа художнього твору (на матеріалі романів Перл Бак «Імператриця» та Павла Загребельного «Роксолана»)* : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.15. Одеса, (2015). 192 с.
56. Шевчук З. С. *Понятійно-термінологічне поле дослідження ієрархії «мовна особистість – мовний портрет»*. Одеський лінгвістичний вісник. (2017). № 4. С. 305–308.
57. Шемуда М. Г. *Художній переклад як важливий чинник міжкультурної комунікації*. Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. (2013). Кн. 1. С. 164–168.
58. Яшенкова О. В. *Основи теорії мовної комунікації*. Київ : Академія, (2010). с. 312.
59. Berman A., Venuti L. *Translation and the Trials of the Foreign. The translation studies reader*. Routledge, (2021). P. 247–260.

60. Boyd R. L., Pennebaker J. W. *Language-based personality: A new approach to personality in a digital world*. Current opinion in behavioral sciences. (2017). № 18, P. 63–68.
61. Even-Zohar I. *The position of translated literature within the literary polysystem. The translation studies reader*. Routledge, (2021). P. 191–196.
62. Forceville C. *Non-verbal and multimodal metaphor in a cognitivist framework: Agendas for research*, in Forceville C. and Urios-Aparisi E. (eds.) *Multimodal Metaphor*, Berlin; New York: Mouton de Gruyter. (2009). P.19–42
63. Harris R. J., Mosier N. J. *Memory for Metaphors and Similes in Discourse*. Discourse Processes. (2001). № 28. Vol. 3. P. 257–270.
64. Kolomiyets L. *The Untranslatable Ethnic: Always an Outsider? (A Brief Review of Ukrainian-to-English Literary Translation Practices)*. Culture(s) and Authenticity: The Politics of Translation and the Poetics of Imitation. Berlin, (2018). P. 41–57.
65. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. Chicago : University of Chicago Press, (1980). 242 p.
66. Levin S. R. *The Semantics of Metaphor*. Baltimore : John Hopkins University Press, (1997). 158 p.
67. Mehta Y., Fatehi S., Kazameini A., Stachl C., Cambria E., Eetemadi S. *Bottom-up and top-down : Predicting personality with psycholinguistic and language model features*. IEEE International Conference on Data Mining (ICDM) : materials of the scientific conference. (2020). P. 1184–1189.
68. Savory T. *The Art of Translation*. Boston : The Writers, (1968). 191 p.
69. Schiffrin D. *Approaches to Discourse*. Oxford : Blackwell, (1990). 470 p.
70. Wolschak D. *Productive word-formation processes in neologisms: A case study*. Munich : GRIN, (2014). 24 p.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. (ХК) – Тевіс В. *Хід королеви* / Перекл. з укр. Е. Ю. Євтушенко. Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, (2021). URL: <https://chitaka.com.ua/knigi/hid-korolevy/#chitat-online-chitalka> (дата звернення: 29.01.2023).
2. (TQG) – Tevis W. *The Queen's Gambit*. Orion Publishing Group, (2016). URL: https://www.academia.edu/45178184/The_Queens_Gambit_by_Walter_Tevis (дата звернення: 29.01.2023).

ДОДАТОК

Лінгвостилістичні засоби репрезентації мовної особистості в романі В. Тевіса “The Queen's Gambit” та особливості їх відтворення у перекладі українською мовою

1	“I'm <u>unbeatable</u> in my own way”. (TQG, URL)	«Я по-своєму <u>неперевершена</u> ». (переклад наш – У.Б.)
2	“I don't want to <u>disappoint</u> you, Mr. Shaibel”. (TQG, URL)	«Я не хочу вас <u>розчарувати</u> , містере Шайбель». (ХК, URL)
3	“I <u>play</u> chess every day”. (TQG, URL)	«Я <u>граю</u> в шахи щодня».
4	“I <u>am studying</u> the Sicilian Defense”. (TQG, URL)	«Я <u>працюю</u> над Сицилійським захистом».
5	“I <u>won</u> the Kentucky State Championship”. (TQG, URL)	«Я <u>виграла</u> чемпіонат штату Кентуккі».
6	“She <u>moved</u> swiftly”. (TQG, URL)	«Вона <u>рухалася</u> швидко».
7	“She <u>attacked</u> aggressively”. (TQG, URL)	«Вона <u>атакувала</u> агресивно».
8	“She <u>strategized</u> her moves meticulously”. (TQG, URL)	«Вона ретельно <u>розробляла</u> стратегію своїх дій».
9	“She <u>relished</u> every victory”. (TQG, URL)	«Вона <u>раділа</u> кожній перемозі». (ХК, URL)
10	“She <u>pursued</u> her goals relentlessly”. (TQG, URL)	«Вона <u>невпинно йшла</u> до своєї мети». (ХК, URL)
11	“She <u>blitzed</u> through her opponents”. (TQG, URL)	«Вона <u>блискавично вразила</u> своїх опонентів».
12	“She <u>analyzed</u> the board meticulously”. (TQG, URL)	«Вона ретельно <u>проаналізувала</u> дошку».

13	“Her love for the game was undeniable”. (TQG, URL)	«Її любов до гри була незаперечною».
14	“She viewed her opponents as <u>challenges</u> , not adversaries”. (TQG, URL)	«Вона розглядала своїх опонентів як виклики, а не як супротивників».
15	“She was a <u>prodigy</u> in the chess world”. (TQG, URL)	«Вона була <u>вундеркіндом</u> у світі шахів».
16	“Her victories brought her <u>joy and satisfaction</u> ”. (TQG, URL)	«Її перемоги приносили їй <u>радість і задоволення</u> ».
17	“Her <u>goal</u> was to become a grandmaster”. (TQG, URL)	«Її мета - стати гросмейстером».
18	“She was a <u>determined and resilient</u> young woman”. (TQG, URL)	«Вона була <u>визначеною та витривалою</u> молодою жінкою».
19	“Her <u>pale skin and dark, flowing hair</u> were her trademarks.”. (TQG, URL)	«Її <u>бліда шкіра і темне, хвилясте волосся</u> були її візитною картою».
20	“Beth looked <u>sad and contemplative</u> .”. (TQG, URL)	«Бет виглядала <u>сумною і замисленою</u> ».
21	“Her inner world was <u>complex and tangled</u> .”. (TQG, URL)	«Її внутрішній світ був <u>складним і заплутаним</u> ».
22	“She played chess <u>aggressively</u> ”. (TQG, URL)	«Вона грала в шахи <u>агресивно</u> ».
23	“She analyzed the board <u>carefully</u> ”. (TQG, URL)	«Вона <u>ретельно</u> проаналізувала дошку».
24	“She celebrated her victories <u>enthusiastically</u> ”. (TQG, URL)	«Вона <u>з ентузіазмом</u> святкувала свої перемоги».
25	“She moved her pieces <u>efficiently</u> ”. (TQG, URL)	«Вона <u>вміло</u> пересувала фігури».

26	“ <u>No, no, no. This can't be right</u> ”. (TQG, URL)	« <u>О, ні, ні, ні. Це не може бути правдою</u> ».
27	“ <u>It was necessary to break the rules. She knew that</u> ”. (TQG, URL)	« <u>Необхідно було порушити правила. Вона це знала</u> ».
28	“ <u>In the center of the room stood a man, tall and thin, with a neatly trimmed beard</u> ”. (TQG, URL)	« <u>У центрі кімнати стояв чоловік, високий і худорлявий, з акуратно підстриженою бородою</u> ».
29	“ <u>She loved the feel of the pieces in her hand, the way they moved with such grace and purpose. She loved the sound of the pieces hitting the board, the way they seemed to sing out with each move</u> ”. (TQG, URL)	« <u>Їй подобалося відчувати фігури в руці, те, як вони рухалися з такою грацією та цілеспрямованістю. Їй подобався звук ударів фігур об дошку, те, як вони, здавалося, співали з кожним рухом</u> ».
30	“ <u>She wanted to get out of bed and walk around and maybe have a cigarette, but her body wouldn't let her do anything but lie there, inhaling the smoke and feeling the drugs coursing through her veins</u> ”. (TQG, URL)	« <u>Вона хотіла встати з ліжка, пройтися і, можливо, викурити сигарету, але її тіло не дозволяло їй нічого робити, окрім як лежати, вдихати дим і відчувати, як наркотики розтікаються по її венах</u> ».
31	“ <u>As soon as she began to win, people began to play badly, making elementary mistakes they would never have considered before</u> ”. (TQG, URL)	« <u>Як тільки вона почала здобувати перемогу, гравці почали гірше грати, припускатися елементарних помилок, про які раніше ніколи б не подумали</u> ».
32	“ <u>She opened with a pawn, as she always did</u> ”. (TQG, URL)	« <u>Вона відкрилася пішаком, як і завжди</u> ».

33	<p>“Perhaps she saw the irony of it all, as she faced the same position on the board that she had seen in the ceiling at Methuen so many years before.”. (TQG, URL)</p>	<p>«Можливо, в цьому була іронія долі, адже вона побачила на дошці ту саму позицію, яку багато років тому бачила на стелі в Метуені».</p>
34	<p>“On the chessboard, Beth was confident, but in her personal life, she often felt insecure”. (TQG, URL)</p>	<p>«Бет завжди була незалежною в своїх рішеннях і ніколи не бажала бути залежною від інших.».</p>
35	<p>“Beth was always determined on the chessboard, but she remained indecisive in her own personal matters.”. (TQG, URL)</p>	<p>«Бет завжди була рішучою на шаховій дошці, але залишалася нерішучою у власних особистих справах.».</p>
36	<p>“Beth always aimed to be successful in chess, and her efforts were not in vain. However, in relationships, she didn't always achieve success.”. (TQG, URL)</p>	<p>«Бет завжди прагнула бути успішною в шахах, і її старання не залишались невідомими. Проте у відносинах їй не завжди вдавалося досягти успіху.».</p>
37	<p>“Beth was a fierce competitor on the chessboard, but in her relationships with friends, she was always gentle”. (TQG, URL)</p>	<p>«Бет була жорсткою суперницею на шаховій дошці, але у своїх відносинах з друзями вона завжди була лагідною.».</p>
38	<p>“Beth always accepted the challenges life presented to her, except those that didn't align with her goals.”. (TQG, URL)</p>	<p>«Бет завжди приймала виклики, які життя пропонувало їй, за винятком тих, які не відповідали її цілям.».</p>

39	“Beth's <u>moral</u> principles guided her actions, and her high <u>morale</u> helped her overcome difficulties.”. (TQG, URL)	« <u>Моральні</u> принципи Бет визначали її дії, а її високий <u>дух</u> допоміг їй подолати труднощі.».
40	“The school <u>principal</u> was proud of Beth's achievements, and her strong <u>principles</u> were evident in her approach to chess.”. (TQG, URL)	« <u>Директор</u> школи пишався досягненнями Бет, і її міцні <u>принципи</u> були видні у її підході до шахів.».
41	“Beth's playing style was a perfect <u>complement</u> to her personal style, and she often received <u>compliments</u> for it.”. (TQG, URL)	«Стиль гри Бет був ідеальним <u>доповненням</u> до її особистого стилю, і вона часто отримувала <u>компліменти</u> за це.».
42	“Beth was a chess <u>hustler</u> , always looking for a game to win and opponents to outwit.”. (TQG, URL)	«Бет була шаховим <u>шулером</u> , завжди шукала партію, яку можна виграти, і супротивників, яких можна перехитрити.».
43	“Beth's <u>streetwise</u> nature made her adaptable and resourceful both on and off the chessboard.”. (TQG, URL)	« <u>Вуличний</u> характер Бет зробив її адаптивною та винахідливою як на шаховій дошці, так і за її межами.».
44	“Beth's <u>rough-and-tumble</u> approach to life was reflected in her fearless style of play.”. (TQG, URL)	« <u>Грубий і непередбачуваний</u> підхід Бет до життя знайшов відображення в її безстрашному стилі гри.».
45	“Beth's <u>grit</u> was evident in her ability to bounce back from	« <u>Сила духу</u> Бет проявлялася в її здатності відновлюватися після

	defeats and keep pushing forward.”. (TQG, URL)	поразок і продовжувати рухатися вперед».
46	“Beth's chess moves were often unpredictable, like those of an <u>outlaw</u> .”. (TQG, URL)	«Шахові ходи Бет часто були непередбачуваними, як у <u>злочинця</u> ».
47	“ <u>You're not the girl we saw last night, you're now the World Champion</u> .”. (TQG, URL)	« <u>Ти вже не та дівчина, яку ми бачили вчора ввечері, ти тепер чемпіонка світу</u> ».
48	“ <u>She felt like a plane that had taken off in a thunderstorm, fighting against the wind and rain, rising higher and higher into the clouds</u> .”. (TQG, URL)	« <u>Вона відчувала себе наче літак, який злетів під час грози, борючись з вітром і дощем, піднімаючись все вище і вище в хмари</u> ».
49	“She competed as though <u>she were dependent on victory</u> , as though her life depended on every match”. (TQG, URL)	«Вона боролася так, ніби <u>від цієї перемоги залежало її життя</u> , ніби від кожного її матчу залежало все її життя».
50	“ <u>Her eyes were deep and brilliant green, like emeralds, and they gleamed with a fierce intelligence</u> ”. (TQG, URL)	« <u>Її очі були глибокими і яскраво-зеленими, як смарагди, і в них виблискував запеклий розум</u> ».
51	“She sat at the board like a high priestess making offerings to the <u>gods</u> ”. (TQG, URL)	« <u>За шаховою дошкою вона сиділа, як верховна жриця, що приносить жертви богам</u> ».
52	“ <u>And she played on. And on. And on. She lost track of time, lost track of everything except the board in front of her</u> ”. (TQG, URL)	« <u>І вона продовжувала грати. Грала і грала. Вона вже втратила лік часу, втратила лік усьому, окрім шахівниці, що була перед нею</u> ».

53	<p><u>“It was a great feeling, she thought, to finally discover what she wanted to do, what she was good at, and then to pursue it doggedly, unswervingly, almost monomaniacally, despite the doubts of others, the indifference of society, the obstacles erected by prejudice, ignorance, and inexperience.”</u>. (TQG, URL)</p>	<p>«Це було чудове відчуття, - думала вона, - нарешті відкрити для себе те, що ти хочеш робити, те, що в тебе добре виходить, і йти до цього наполегливо, неухильно, майже мономаніакально, незважаючи на сумніви інших, байдужість суспільства, перешкоди, зведені упередженнями, невіглаством і недосвідченістю».</p>
54	<p><u>“But when she lifted her eyes to the sky and saw the vastness of the universe stretching out before her, she felt small and inconsequential, a mere speck in the grand scheme of things.”</u>. (TQG, URL)</p>	<p>«Але коли вона підняла очі до неба і побачила неосяжність всесвіту, що розкинувся перед нею, вона відчула себе маленькою і незначною, простою цяточкою у великому масштабі речей».</p>
55	<p><u>“She felt as though she were caught in a rip tide, being pulled inexorably out to sea, with no hope of escape.”</u>. (TQG, URL)</p>	<p>«Вона відчувала себе так, ніби потрапила в приплив, який невблаганно тягне її в море, без надії на порятунок».</p>
56	<p><u>“It was like walking a tightrope, she thought, trying to balance the demands of her chess career with the needs of her personal life, without falling off ”</u>. (TQG, URL)</p>	<p>«Це було схоже на балансування на канаті, - думала вона, намагаючись збалансувати вимоги своєї шахової кар'єри з потребами особистого життя, не зірвавшись з нього».</p>

57	“ <u>I'm not just playing one person, I'm playing the whole world</u> ”. (TQG, URL)	« <u>Я граю зовсім не одна, я граю за увесь світ</u> ».
58	“ <u>She was a master of the game, but she was also a master of the art of self-destruction</u> ”. (TQG, URL)	« <u>Вона володіла майстерністю гри, але водночас володіла мистецтвом саморуйнування</u> ».
59	“ <u>She was cool and contained, yet inwardly fierce and burning</u> ”. (TQG, URL)	« <u>Вона була холодною і стриманою, але всередині лютою і запальною</u> ».
60	“ <u>The dark brightness of her eyes was like a contradiction in terms</u> ”. (TQG, URL)	« <u>Темний блиск її очей нагадував протиріччя в поглядах</u> ».
61	“ <u>I won the nationals," I told her. "I'm going to have to find a new goal now.</u> ”. (TQG, URL)	« <u>‘Я здобула перемогу на національних змаганнях’, - сказала я їй. ‘Тепер мені необхідно визначити нову мету’</u> ».
62	“ <u>The black and white pieces were alive, each with a personality of its own</u> ”. (TQG, URL)	« <u>Чорно-білі елементи були живими, кожен з них мав власну індивідуальність</u> ».
63	“ <u>Why should I play by the rules? They always tried to make me conform</u> ”. (TQG, URL)	« <u>Чому я маю грати за правилами? Вони завжди намагалися змусити мене дотримуватися їх</u> ».
64	“ <u>The chess world was abuzz with news of Beth Harmon</u> ”. (TQG, URL)	« <u>Шаховий світ облетіла новина про Бет Гармон</u> ».
65	“ <u>I see it, I want it, I get it</u> ”. (TQG, URL)	« <u>Я бачу це, я прагну цього, і я отримую це</u> ».

66	“ <u>The chessboard was her world, and the pieces were her army</u> ”. (TQG, URL)	« <u>Шахова дошка була її світом, а фігури - її армією</u> ».
67	“ <u>He said 'hello' with a strong accent</u> ”. (TQG, URL)	« <u>Він сказав 'гелло' із виразним акцентом</u> ».
68	“ <u>Queen's Gambit Accepted</u> ”. (TQG, URL)	« <u>Прийнятий гамбіт королеви</u> ».
69	“ <u>I play chess every day, I am studying the Sicilian Defense, I won the Kentucky State Championship, I'm unbeatable in my own way</u> ”. (TQG, URL)	« <u>Я граю в шахи щодня, Я працюю над Сицилійським захистом, Я виграла чемпіонат штату Кентуккі, Я по-своєму неперевершена</u> ».
70	“ <u>You're not the girl we saw last night, you're now the World Champion</u> ”. (TQG, URL)	« <u>Ви не дівчинка, яку ми бачили вчора вночі, ви тепер Чемпіонка світу</u> ».
71	“ <u>They're calling you a wunderkind. I might have to start keeping a scrapbook.</u> ”. (TQG, URL)	« <u>Вони називають тебе шаховим вундеркіндом. Мені, мабуть, треба почати вести книгу записів.</u> ».
72	“ <u>She opened with a pawn, as she always did</u> ”. (TQG, URL)	« <u>Вона відкрилася шаховою фігурою, як і завжди</u> ».
73	“ <u>Perhaps she saw the irony of it all, as she faced the same position on the board that she had seen in the ceiling at Methuen so many years before.</u> ”. (TQG, URL)	« <u>Можливо, в цьому була іронія долі, адже вона побачила на дошці ту саму позицію, яку багато років тому бачила на стелі в Метуені</u> ».
74	“ <u>I was so proud of myself when I found an error in a Morphy game,</u>	« <u>Я так пишалася собою, коли виявила камінь спотикання в грі</u>

	and now someone's done it to me.". (TQG, URL)	Морфі, а ось тепер хтось знайшов такий камінь в моїй грі».
75	"You've Been The Best At <u>What You Do For So Long</u> , You Don't Even Know What It's Like For The Rest Of Us". (TQG, URL)	«Ти Була Кращою У Своєму <u>Ремеслі</u> Так Довго, Що Навіть Не Уявляєш, Як Воно Іншим».
76	"And what did being <u>women</u> have to do with it? She was better than any male player in America. She remembered the Life interviewer and the questions about her being a <u>woman</u> in a <u>man's world</u> . To hell with her; it wouldn't be a man's world when she finished with it.". (TQG, URL)	«Вона була кращою за будь-якого гравця <u>чоловічої статі</u> в Америці. Вона пам'ятала того інтерв'юера з "Лайф" і його запитання щодо того, що вона не <u>чоловік</u> в суцільно чоловічому світі. До біса все це; <u>світ відтепер стане жіночим</u> , коли вона зіграє в ньому».
77	" <u>There had been nights when she was so involved in chess that she had slept without pills. But this wasn't one of them. She could not think about chess.</u> ". (TQG, URL)	« <u>Бували ночі, коли вона так захоплювалася шахами, що спала без пігулок: але це була не одна з них, адже вона не могла думати про шахи.</u> ».
78	" <u>Maybe that's why I call you Harmon. Instead of Elizabeth.</u> " She began setting up the pieces on the board. "It's Beth." "I'd rather call you Harmon". (TQG, URL)	« <u>Може, саме тому я називаю тебе Гармон? Замість Елізабет.</u> " . Вона почала розміщувати фігури на дошці. "Це ти, Бет." "Можна я називатиму тебе Гармон?».
79	"You'll <u>have your time in the sun</u> , but for how long? You've got so much anger in you.". (TQG, URL)	«Тобі дадуть <u>погрітися на сонці</u> , але чи надовго? В тобі стільки гніву».

80	“ <u>You'll have to be careful</u> ”. (TQG, URL)	« <u>Будь обережна</u> ».
81	“ <u>We're not. You destroy everyone you play, Harmon. I can only lose so much.</u> ” (TQG, URL)	« <u>Ні, ми не граємо. Гармон, ти нищиш усіх, з ким граєш. Я не можу так багато пережити</u> ».
82	“ <u>I'm not just playing one person, I'm playing the whole world.</u> ” (TQG, URL)	« <u>Я граю за увесь світ, тож граю зовсім не одна</u> ».
83	“ <u>She had three thousand dollars in her savings account</u> ” (TQG, URL)	« <u>На її депозитному рахунку було три тисячі доларів</u> ».
84	“ <u>It was considered a privilege, and Beth was the best student in the class, even though she was the youngest</u> ” (TQG, URL)	« <u>Це вважалося привілеєм, і Бет найкраще навчалась серед класу, хоча була наймолодшою</u> ». У такому випадку використовується описовий переклад «вона навчалась найкраще серед класу».
85	“ <u>She had three thousand dollars in her savings account</u> ” (TQG, URL)	« <u>На її рахунку лежало непорушно три тисячі доларів для користування</u> ».
86	“ <u>You just let them blow-by, and you go on ahead and do just what the hell you feel like.</u> ” (TQG, URL)	« <u>Просто дозволь їм промайнути повз, а ти продовжуй робити те, що, в біса, відчуваєш, що хочеш</u> ».
87	“ <u>I would like to express my thanks to Joe Ancrile, Fairfield Hoban and Stuart Morden, all excellent players, who helped me</u>	« <u>Я хотів би висловити подяку Джо Енкрайлу, Фейрфілду Гобену і Стюарту Мордену, чудовим шахістам, які допомагали мені з</u>

	with books, magazines and tournament rules”. (TQG, URL)	книжками, журналами й правилами турнірів». (ХК, URL)
88	“The Arithmetic <u>teacher</u> gave the eraser cleaning to another student, saying that Beth needed a rest”. (TQG, URL)	« <u>Учителька</u> математики доручила вичистити щітки іншому учневі, сказавши, що Бет потрібен відпочинок». (ХК, URL)
89	“Benny thought for several minutes and made an <u>unusual</u> move.”. (TQG, URL)	«Бенні подумала кілька хвилин і наважилась на <u>незвичний</u> крок.».
90	“A <u>genius</u> ” the man said.”. (TQG, URL)	« <u>Геній</u> », - сказав чоловік».
91	“ “That’s the breaks, Harmon,” the man in the white shirt said. “Consider yourself <u>lucky.</u> ” ”. (TQG, URL)	«“Ось і перерва, Гармон”, - сказав чоловік у білій сорочці. “ Вважай, що ти <u>везунчик</u> ”».
92	“The <u>winning</u> position— Borgov’s—was still displayed on the big board on the wall; it was as devastating as Beth’s win over Solomon had been”. (TQG, URL)	« <u>Виграшна партія</u> Боргова все ще красувалася на великій дошці на стіні; вона була такою ж нищівною, як і перемога Бет над Соломоном ».
93	“Beth saved the few she had for emergencies and decided that if she had to stay awake for several hours every night, she would spend the time learning the <u>Sicilian Defense</u> ”. (TQG, URL)	«Бет зберігала ті крихти, що мала, на особливі випадки і вирішила, що, коли вже їй доводиться не спати по кілька годин щоночі, вона витратиме цей час на вивчення Сицилійського захисту».(ХК, URL)

94	<p>“They went on together, exploring possibilities, following out line after line, for almost an hour. Benny was <u>amazing</u>. He had worked out everything;”. (TQG, URL)</p>	<p>«Вони рухалися вперед далі разом, досліджуючи можливості, прокладаючи собі шлях хід за ходом, протягом майже години. Бенні виявилась <u>дивовижною</u>. Вона все продумала до дрібниць;».</p>
95	<p>“It was <u>horrible</u>. She knew he was in there sitting at the board, that he was just being angry at her from the last time, but there was nothing she could do about it.”. (TQG, URL)</p>	<p>«Це було <u>жахливо</u>. Вона знала, що він сидить там, за столом, що він просто злий на неї з минулого разу, але нічого не могла з цим вдіяти».</p>
96	<p>“She won in Houston without any trouble. She was, as Mrs. Wheatley said, really “<u>getting the hang of it</u>.””. (TQG, URL)</p>	<p>«У Х'юстоні вона перемогла без жодних проблем. Вона, як сказала місіс Вітлі, дійсно “<u>набивала руку</u>”».</p>
97	<p>““Hilton,” Jenny said, coming over to them, “she’s not one of your problem <u>freaks</u>. She’s the U.S. Champion.””. (TQG, URL)</p>	<p>«Гілтон, - сказала Дженні, підходячи до них, - вона не одна з ваших проблемних <u>фріків</u>. Вона чемпіонка США».</p>
98	<p>“But when the waiter came, blessedly breaking the silence, Jolene ordered <u>a club soda</u> and Beth had him bring her another Coke.”. (TQG, URL)</p>	<p>«Але коли прийшов офіціант, блаженно порушивши тишу, Джолін замовила <u>газовану воду</u>, а Бет попросила його принести їй ще одну кока-колу.».</p>
99	<p>“It was <u>cool</u>. Beth kissed her lightly on the cheek and went into the bathroom and showered”. (TQG, URL)</p>	<p>«Це було <u>круто</u>. Бет легенько поцілувала її в щоку пішла у ванну і прийняла душ.».</p>

100	“ <u>Miss Lonsdale</u> was in charge of chapel.”. (TQG, URL)	« <u>Міс Лонсдейл</u> вела уроки недільної школи». (XK, URL)
-----	--	--

SUMMARY

Master Degree Thesis is devoted to the research on the topic “Linguistic and stylistic means of representation of the linguistic personality in the novel “The Queen's Gambit” by W. Tevis and the peculiarities of their reproduction in the Ukrainian translation”.

The aim of the research is to carry out a comprehensive analysis of the peculiarities of linguistic and stylistic means of representation of the linguistic personality in W. Tevis's novel “The Queen's Gambit” and the peculiarities of their reproduction in the Ukrainian translation”.

The realisation of this aim involves solving the following tasks:

- to find out the theoretical model of linguistic personality;
- to analyse the concept of “linguistic personality” in linguodidactic, psycholinguistic, sociolinguistic and linguocultural aspects;
- to present scientific interpretations of the structure of linguistic personality and characterise its main levels;
- to study the specifics of translation of linguistic and stylistic means;
- to reveal the peculiarities of representation of the linguistic personality in literary discourse and describe the criteria for distinguishing between the concepts of linguistic personality, linguistic portrait and speech portrait;
- to investigate the linguistic and stylistic means of expressing linguistic personality in W. Tevis's novel “The Queen's Gambit”;
- to find out the specifics of the translation of linguistic and stylistic means in the translation of W. Tevis's novel “The Queen's Gambit” into Ukrainian.

The material of the research is the novel “The Queen's Gambit” by W. Tevis and its translation into Ukrainian, from which the linguistic personalities of the protagonists and secondary characters were singled out.

As a result, a comprehensive analysis of the peculiarities of linguistic and stylistic means of representing a linguistic personality, namely at the grammatical, lexical and stylistic levels, was carried out and the specifics of using such means in translation were investigated through the application of translation transformations.

In the course of the study, in the first chapter of the research, the concept of “linguistic personality” was analysed in the linguodidactic, psycholinguistic, sociolinguistic and linguocultural aspects. It has been found that the structure of linguistic personality in the context of linguistics is represented by verbal-semantic, linguistic-cognitive and motivational levels, in the artistic context - by distinguishing the portrait of a linguistic personality.

The analysis revealed the theoretical model of linguistic personality. In addition, the study reveals the peculiarities of the representation of linguistic personality in artistic discourse and describes the criteria for distinguishing between the concepts of linguistic personality, linguistic portrait and speech portrait. As a result, the linguistic personality is the main concept within which the linguistic portrait functions, supplemented by the speech portrait.

The paper also presents scientific interpretations of the structure of linguistic personality and characterises its main levels, which leads to the conclusion that the concept of “linguistic personality” is absolutely complex and different scientists interpret it in their own way. It is generally accepted to divide the structure of a linguistic personality by language, communicative competencies and thesaurus.

In the second chapter of the qualification work, the linguistic and stylistic means of expressing linguistic personality in W. Tavis's novel “The Queen's Gambit” were investigated. As a result of holistic analytical analysis, the grammatical, lexical and stylistic means that were key to the reproduction of the translation were analysed. The study of grammatical means in the novel “The Queen's Gambit” to characterise the linguistic personality of the main character allowed us to better understand the structure of language and the relationship between form and content, which interact in creating the linguistic personality of

Beth Harmon because the use of various morphological structures and the skilful use of syntactic elements became a decisive moment in the construction of Beth Harmon's linguistic personality.

The article examines the use of various lexical means, such as professionalisms, Americanisms, archaisms, phraseological units, argotisms, neologisms, polysyllabic words, synonyms, antonyms, paronyms, and colloquialisms in the novel "The Queen's Gambit" and concludes that such means affect the understanding of the text, add to its authenticity and preserve the integrity of the translation.

In addition, the use of stylistic devices in *The Queen's Gambit* is motivated by the author's desire to make the text interesting and easy to read. The article shows that the use of metaphors, similes, epiphora, allegories, hyperbole, parallelisms, oxymorons, irony, epithets, rhetorical questions, metonymy, anaphors and symbolism in "The Queen's Gambit" emphasizes and highlights the main themes of the novel while paying attention to the influence of the main character's image.

The paper also investigates and clarifies the specifics of the translation of linguistic and stylistic means in the translation of W. Tevis's novel "The Queen's Gambit" into Ukrainian. The third section deals with the linguistic and stylistic means of representing the linguistic personality in translation based on phonographic (transliteration), lexical-semantic and lexical-grammatical transformations.

The phonetic similarity between the original utterances and their translation is preserved due to the successful use of transliteration in translation, while lexical and semantic transformations, in particular specification, generalisation and modulation, allow to convey specific details that are important for understanding the context or cultural nuances.

While the lexical and grammatical transformations represented in the translation by the use of antonymic translation, grammatical substitution, addition, deletion and other transformations influenced the closeness of the translation to the

original text, and emphasised the individuality of Beth Harmon's linguistic personality. The use of these strategies resulted in a complete adaptation of the text to the cultural and linguistic context of the target audience.

In conclusion, thanks to a comprehensive analysis of the peculiarities of linguistic and stylistic means of representing linguistic personality in W. Tavis's novel "The Queen's Gambit" and the specifics of their reproduction in the Ukrainian translation, the tasks set at the beginning of the study were solved and their results were presented in the course of the research.